

บทที่ ๔

บทบาทของพระสังฆาธิการในการดำเนินงานหน่วยอบรมประชาชน ประจำตำบล ในอำเภอตากาลี จังหวัดนครสวรรค์

การศึกษารolesของพระสังฆาธิการในการดำเนินงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ในอำเภอตากาลี จังหวัดนครสวรรค์ ผู้วิจัยได้ดำเนินเก็บข้อมูลเชิงลึกโดยการสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลของพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน อำเภอตากาลี จังหวัดนครสวรรค์ และผลของการวิเคราะห์จากการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ที่มีผลในบทบาทของพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชนในตำบล โดยหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอำเภอตากาลีแบ่งออกเป็น ๑๐ หน่วย ตามการแบ่งการปกครองของอำเภอตากาลีดังนี้

๑. ตากาลี
๒. นองหม้อ
๓. หัวหวาย
๔. นองโพ
๕. ช้องแค
๖. จันเสน
๗. ลาดทิพย์รส
๘. หัวหอม
๙. สร้อยทอง
๑๐. พรหมนิมิต

๑. ข้อมูลและสภาพทั่วไปของ อำเภอตากาลี

ประวัติความเป็นมา

ชื่อของอำเภอตากาลี มีความเชื่อและสันนิษฐานว่า “ตากาลี” มาจากคำว่า “ตีกาลี” หรือ “เตาะคาลี” ทั้งนี้เพราะมีตำนานเล่ากันว่า ครั้งหนึ่งพระสังข์ทองกับพระอินทร์ได้เหาะขึ้นไปตีกาลีกันบนยอดเขตากาลี ตามพระราชนิพนธ์เรื่องสังข์ทองของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่

๒ โดยปัจจุบันบนยอดเขาตาคลีจะมีลานหญ้าที่กว้างใหญ่ไม่มีต้นไม้อื่นขึ้น ซึ่งชาวบ้านเชื่อตามตำนานว่าเป็นลานตาคลี^๑

๒. ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอตาคลีตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครสวรรค์
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอโคกสำโรง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ และอำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอสรรพยา อำเภอเมืองชัยนาท อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท และอินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ^๒

การแบ่งเขตการปกครอง

อำเภอตาคลีแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น ๑๐ ตำบล ๑๒๘ หมู่บ้าน ได้แก่

๑. ตาคลี	๒๔ หมู่บ้าน
๒. ช้องแคว	๑๒ หมู่บ้าน
๓. จันเสน	๑๑ หมู่บ้าน
๔. ห้วยหอม	๑๑ หมู่บ้าน
๕. ห้วยหวาย	๑๔ หมู่บ้าน
๖. หนองโพ	๑๕ หมู่บ้าน
๗. หนองหม้อ	๗ หมู่บ้าน
๘. สร้อยทอง	๑๐ หมู่บ้าน
๙. ลาดทิพรส	๑๑ หมู่บ้าน
๑๐. พรหมนิมิต	๙ หมู่บ้าน ^๓

^๑นายทวี รื่นฤทธิ และคณะ, วัฒนธรรม : วิถีชีวิต ชาวอำเภอตาคลี (ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม จังหวัดนครสวรรค์), (นครสวรรค์ : หจก. ริมปิงการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

^๓วิกิพีเดีย, อำเภอตาคลี, , [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org/wiki/อำเภอตาคลี> (๑๓ มีนาคม ๒๕๕๗).

เศรษฐกิจ

ธนาคารมี ๑๐ แห่ง ได้แก่ธนาคารออมสิน ธนาคารกรุงไทย ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารกรุงเทพ ธนาคารกรุงศรีอยุธยา ธนาคารทหารไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ ธนาคารกสิกรไทย ธนาคารธนชาติ ๒ สาขา

การศึกษา (ระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป)

โรงเรียนตากลีประชาสรรค์

โรงเรียนทหารอากาศอนุสรณ์

โรงเรียนจันเสนเอ็งสุวรรณอนุสรณ์

โรงเรียนหนองโพพิทยา

โรงเรียนลาดทิพรสพิทยาคม

โรงเรียนช่องแคพิทยาคม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ศูนย์ตากลี

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน อำเภอตากลี

แผนที่อำเภอตากลี

๓. พระสังฆาธิการ อำเภอตากลี

พระสังฆาธิการ อำเภอตากลี มีทั้งหมด ๑๐ รูป จาริกปฏิบัติงานเผยแผ่ภายในอำเภอตากลี ซึ่งประกอบด้วย ๑๐ ตำบล ได้แก่ ๑. ตากลี ๒. ช่องแค ๓. จันเสน ๔. ห้วยหอม ๕. หัวหวาย ๖. หนองโพ ๗. หนองหม้อ ๘. สร้อยทอง ๙. ลาดทิพรส ๑๐. พรหมนิมิต

รายนามพระสังฆาธิการ อำเภอตากลี ได้แก่

- ๑) พระครูนิพัทธ์สุธีราภรณ์ เจ้าคณะอำเภอตากลี
- ๒) พระครูนิวิฐกิตติวรณ ตำบลช่องแค
- ๓) พระครูสังฆรักษ์ ตำบลจันเสน
- ๔) พระครูนิสัยปริยัติกิจ ตำบลห้วยหอม
- ๕) พระครูนิพัทธ์ปัญญาคุณ ตำบลหัวหวาย
- ๖) พระครูนิวาตรัตนากร ตำบลหนองโพ
- ๗) พระครูนรินทรวงศ์ ตำบลหนองหม้อ
- ๘) พระครูนิภาวราญณ ตำบลสร้อยทอง
- ๙) พระครูนิทัศน์ธรรมรส ตำบลลาดทิพรส
- ๑๐) พระครูนิวาส์ปัญญาภรณ์ ตำบลพรหมนิมิต

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ในอำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลผลสัมฤทธิ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน จังหวัดนครสวรรค์ ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย

๑. พระครูนิพัทธ์สุธีราภรณ์ เจ้าคณะอำเภอตากลี ให้สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๗
๒. พระครูนิวิฐกิตติวรณ ตำบลช่องแค ให้สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗
๓. พระครูสังฆรักษ์ ตำบลจันเสน ให้สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๗
๔. พระครูนิสัยปริยัติกิจ ตำบลห้วยหอม ให้สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗
๕. พระครูนิพัทธ์ปัญญาคุณ ตำบลหัวหวาย ให้สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๗
๖. พระครูนิวาตรัตนากร ตำบลหนองโพ ให้สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗
๗. พระครูนรินทรวงศ์ ตำบลหนองหม้อ ให้สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗
๘. พระครูนิภาวราญณ ตำบลสร้อยทอง ให้สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗

๙. พระครูนิทัศน์ธรรมรส ตำบลลาดทิพรส ให้สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๗

๑๐. พระครูนิวเวฐปัญญาภรณ์ ตำบลพรหมนิมิต ให้สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๗

11. นายเกษ พองน้ำ กำนันตำบลพรหมนิมิต ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2558

12. นายจรัญ ตัวสั้น กำนันตำบลหัวหวาย ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558

13. นายจำนง พองลำไย กำนันตำบลช่องแค ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2558

14. นายเช้า วงษ์วาส กำนันตำบลสร้อยทอง ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2558

15. นายปกรณ์ คำหล้า กำนันตำบลตาคลี ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558

16. นายประทีป สุขไม้ กำนันตำบลหนองหม้อ ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2558

17. นายภาวุธวัฒน์ สนามทอง กำนันตำบลจันเสน ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2558

18. นายสมทรง ปานพรม กำนันตำบลหนองโพ ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2558

19. นายสมยศ ชัยพิวัฒน์ กำนันตำบลห้วยหอม ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2558

20. นายสวาท สันทอง กำนันตำบลลาดทิพรส ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2558

๔.๒ ผลการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน การอบรมเผยแพร่พระพุทธศาสนาประจำตำบล อำเภอตาคลี ในจังหวัดนครสวรรค์

จากการที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ในการอบรมเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ประจำตำบล ในอำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

พระครูนิพัทธ์สุธีราภรณ์ เจ้าคณะอำเภอตาคลี “ ผลการสัมภาษณ์ดังนี้

(๑) เทคนิคที่ใช้ในการเผยแพร่ เทคนิคในการเผยแพร่นั้นต้องขึ้นอยู่กับความรู้และเข้าใจในหลักธรรมในแต่ละระดับของธรรมกำหนดการสอนแบบมีขั้นตอนตรงตามหลักอริยสัจ ๔

ประการ ได้อย่างถูกต้อง ดังนี้คือ

๑.๑ ระดับนักเรียน คือ บุคลากรในระดับประถม จนถึงมัธยม ซึ่งต้องสร้างแรงจูงใจในการให้นักเรียนมีความสนใจ และเต็มใจในการรับการอบรม หรือเผยแพร่ด้วยความพร้อมในทุกๆด้าน ทั้งทางด้านทฤษฎี และปฏิบัติตามหลักการ และขั้นตอนทางอริยสัจ ๔ นั้นได้อย่างเหมาะสมกับวัยโดยไม่ให้เกิดความเบื่อหน่ายต่อการอบรมในแต่ละครั้ง

๑.๒ ระดับเยาวชนคือ บุคลากรในระดับมหาวิทยาลัย และวัยทำงานที่มีอายุอยู่ในระหว่าง ๑๗ ปีขึ้นไปจนถึงอายุ ๒๕ ปีซึ่งจัดอยู่ในระดับเยาวชนที่ไม่ค่อยใส่ใจในการฟังบรรยายหรือรับฟังธรรม จำเป็นต้องสร้างสิ่งเร้า หรือกระตุ้นต่อการฟัง และการเรียนรู้โดยเน้นภาคการปฏิบัติในลักษณะที่เป็นเช่นเดียวกับการทดลองทางวิทยาศาสตร์ ขั้นตอนการคำนวณผลลัพธ์ในคณิตศาสตร์ เป็นต้นมากกว่าอธิบายเพียงหลักธรรมหรือทฤษฎีทางศาสนาเพียงอย่างเดียว

๑.๓ ระดับประชาชน คือ บุคลากรที่ผ่านวัยของการศึกษาขั้นแล้วเข้าสู่วัยทำงานและมีครอบครัวซึ่งมีความเข้าใจในการดำเนินชีวิตของตนเองได้เป็นอย่างดีเทคนิคที่ควรนำมาเผยแพร่ การอธิบายในหลักธรรมให้ละเอียดยิ่งขึ้นในการทดลองทำ การหาสาเหตุ และขั้นตอนในการแก้ปัญหา อันหมายถึง การทดลอง ทำที่สุดสู่การปฏิบัติจริง

(๒) หลักธรรมที่ใช้ในการเผยแพร่ ควรให้เหมาะสมและอธิบายหลักธรรมนั้นให้เหมาะกับวัยเพื่อความรู้ความเข้าใจในการเรียนรู้อย่างถูกต้อง และเหมาะสมตามระดับของวัยที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และในอนาคตต่อไปข้างหน้าได้ ตามหลักอริยสัจ ๔ คือ

๒.๑ กำหนดขั้นปัญหา หรือทุกข์ โดยผู้สอนช่วยให้ผู้รับฟังให้ได้ศึกษาพิจารณาดูปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเองด้วยความระมัดระวังรอบคอบ โดยพยายามกำหนดขอบเขตของปัญหาซึ่งผู้รับการอบรมต้องคิดและแก้ปัญหาให้ได้

๒.๒ ขั้วตั้งสมมติฐาน หรือสมมุติ โดยการพิจารณาหาสาเหตุของปัญหาในขั้นที่นั้นมีอะไรบ้าง ช่วยให้เกิดความเข้าใจต่อการแก้ปัญหาต่างๆ ว่าจะต้องแก้หรือดับที่ต้นตอของปัญหาเป็นเบื้องต้นก่อน แล้วค่อยพิจารณาในขั้นอื่นๆต่อไป

๒.๓ ขั้นของการทดลองและแก้ไข หรือนิโรธ ด้วยการกระทำด้วยตนเองก่อนจากการแนะนำ เมื่อได้ผลประการใดแล้วยังไม่สำเร็จก็ทดลองแก้ไขต่อไปจนได้ผลที่สมบูรณนำไปใช้ได้จริง

๒.๔ ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผล และนำไปปฏิบัติ หรือมรรคด้วยเกิดจากการลองผิดลองถูกมาหลายๆครั้งจนได้ข้อสรุป และผลที่ได้ตามวัตถุประสงค์แล้วจะเห็นได้ว่าสิ่งใดสามารถแก้ปัญหาได้จริง และนำมาเป็นหลักการ และวิธีการออกมาเป็นข้อๆตามขั้นตอนเพื่อผลในทางปฏิบัติอย่างถูกต้อง และนำไปใช้ได้จริง

(๓) ผลที่ได้รับจากการเผยแพร่ เมื่อผู้เผยแพร่นำเทคนิค และหลักธรรมไปใช้ได้อย่างเหมาะสม และถูกต้องตามวัย และระดับของบุคคลเหล่านั้นได้อย่างเหมาะสมผลที่ได้ คือ

๓.๑ ผลที่ได้รับจากการเผยแพร่หลักธรรมในระดับนักเรียน อันเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ช่วยให้นักเรียนเข้าใจได้ง่าย และสามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้จริง โดยเน้นตามขั้นตอนของอริยสัจ ๔ ประการอันเหมาะสมกับวัยที่ช่วยส่งผลดีทางสังคม

๓.๒ ผลที่ได้รับจากการเผยแพร่หลักธรรมในระดับเยาวชนนั้น เป็นวัยที่ผ่านการเรียนรู้หลักธรรมมาบ้างพอสมควร จึงเป็นผลให้เข้าใจในหลักขั้นตอนของการปฏิบัติในหลักอริยสัจ ๔ ประการอันเป็นหลักการเดียวกับการทดลองทางวิทยาศาสตร์ที่เยาวชนเข้าใจได้ดีและสามารถนำไปใช้ได้จริง และไม่ส่งผลในทางเต็มใจและยอมรับได้ นำไปปฏิบัติให้ได้ผลจริง

๓.๓ ผลที่ได้รับจากการเผยแพร่หลักธรรมในระดับประชาชน ความเข้าใจในหลักธรรมนั้นอย่างถ่องแท้ นั้น สามารถนำไปปฏิบัติให้เห็นเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง และรู้ว่าสิ่งใดควรกระทำ และสิ่งใดไม่ควรกระทำ อันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่รู้และเข้าใจได้อย่างแท้จริง

(๔) ปัญหา และอุปสรรคในการเผยแพร่จากประสบการณ์ในการอบรมเผยแพร่ที่ผ่านมา ปัญหา และอุปสรรคในการเผยแพร่นั้นเกิดจากสาเหตุหลายประการดังนี้ คือ

๔.๑ ปัญหา และอุปสรรคด้านระยะเวลาในการอบรมเผยแพร่ธรรมของพระสังฆสภการในแต่ละครั้งนั้นขาดความเหมาะสม น้อยเกินไปไม่สามารถให้ผลสัมฤทธิ์ทางด้านการปฏิบัติได้อย่างสมบูรณ์

๔.๒ ปัญหา และอุปสรรคด้านความร่วมมือขององค์กรในแต่ละระดับชั้นที่ผ่านมา นั้นส่วนใหญ่จะนำบุคคลในแต่ละระดับมารวมกันอบรมพร้อมกันผลที่ได้นั้นจึงไม่สัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ตามโครงการนั้นๆ ผลที่ได้ คือ ไม่สามารถนำไปปฏิบัติให้ได้ผลจริงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

๔.๓ การขาดแคลนอุปกรณ์ที่ทันสมัยเหมาะสมกับการเผยแพร่ในปัจจุบันที่จำเป็นต่อการนำมาใช้ในการเผยแพร่อย่างทันสมัย และสร้างความเข้าใจ สนใจในการอบรมในแต่ละครั้ง

พระครูนิวริฐกิตติธรรม ตำบลช่องแค^๕ ผลการสัมภาษณ์ดังนี้

(๑) เทคนิคที่ใช้ในการเผยแพร่ เทคนิคในการเผยแพร่โดยใช้วิธีการสอนในลักษณะที่พระพุทธองค์ทรงกระทำมาอันได้แก่การสอนโดยสาธิต หมายถึง วิธีสอนที่ผู้สอนสถานการณ์ที่เป็นปัญหาของการปฏิบัติศีล หรือการขาดหลักธรรม ให้นักเรียนสนทนากันจนได้ข้อสรุปความรู้ทางธรรม โดยมีลักษณะการสนทนาดังนี้

๑.๑ อภิปรายตามหัวข้อธรรมให้หมู่ นักเรียนเข้าใจละครั้งให้นักเรียนสรุปหลักธรรมได้

๑.๒ ซักถามกันในระหว่างนักเรียน กับนักเรียน นักเรียนกับครูผู้สอน โดยนักเรียนเป็นฝ่ายถาม หรือเป็นฝ่ายตอบสลับกัน หรือนักเรียนหรือครูผู้สอนสลับกัน ถาม ตอบ จนนักเรียนสรุปหลักธรรมได้

๑.๓ ตั้งตัวแทนกันขึ้นซักถาม จนถึงกระทั่งที่สุดจนสรุปหลักธรรมในการเรียนรู้ และเข้าใจในหลักธรรมอย่างถูกต้องเหมาะสม

(๒) หลักธรรมที่ใช้ในการเผยแพร่ ควรให้เหมาะสมกับวัยเพื่อความรู้ความเข้าใจในการเรียนรู้อย่างถูกต้อง และเหมาะสมตามระดับของวัยที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และในอนาคตต่อไปข้างหน้าได้ คือ

^๕ สัมภาษณ์ วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗.

๒.๑ หลักธรรมที่ทำให้นักเรียนทำความเข้าใจก่อนว่า ควรเน้นให้เข้าใจในตัวเองก่อนว่า อะไรคือหลักธรรม และควรปฏิบัติอย่างไรให้ตรงตามหลักธรรมนั้นได้อย่างถูกต้องเช่นไร เช่นธรรมมีอุปการะมาก ๒ อย่าง อันได้แก่ สติ คือ ความระลึกได้ ๑ สัมปชัญญะ คือ ความรู้ตัว หมายถึงระลึกได้อย่างไร รู้ตัวอย่างไร และนำไปใช้ได้อย่างไรจึงจะถูกต้องเหมาะสม

๒.๒ หลักธรรมนั้นเมื่อปฏิบัติแล้ว หรือเข้าใจแล้วเราสามารถจะนำไปปฏิบัติได้จริงอย่างไร ปฏิบัติแล้วได้รับประโยชน์ได้มากน้อยเพียงใด ผลที่ไม่ได้รับจากการปฏิบัติ เกิดผลเช่นไร

๒.๓ หลักธรรมนั้นผลที่ได้คือ สุขกายสบายใจ และรู้ว่าบาปมีลักษณะเป็นเช่นไร และควรละเว้นอย่างไรเมื่อได้รับความเข้าใจในหลักธรรมนั้นอย่างถ่องแท้ และนำไปปฏิบัติให้เห็นเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง และนำไปใช้ได้

(๓) ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่ เมื่อผู้เผยแผ่นำเทคนิค และหลักธรรมไปใช้ได้ อย่างเหมาะสม และถูกต้องตามวัย และระดับของบุคคลเหล่านั้นได้อย่างเหมาะสมผลที่ได้ คือ

๓.๑ ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่หลักธรรม อันเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ช่วยให้นักเรียนเข้าใจได้ง่าย และสามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้จริง และเหมาะสมกับวัยที่ช่วยส่งผลดีทางสังคมในชีวิตประจำวัน

๓.๒ ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่หลักธรรมเมื่อการเรียนรู้หลักธรรมมาบ้าง และเข้าใจพอสมควร จึงเป็นผลให้เข้าใจในหลักปฏิบัติได้ดีและสามารถนำไปใช้ได้จริง และไม่ส่งผลในทางเต็มใจและยอมรับได้ นำไปปฏิบัติให้ได้ผลจริง

(๔) ปัญหา และอุปสรรคในการเผยแผ่จากประสบการณ์ในการอบรมเผยแผ่ที่ผ่านมา ปัญหา และอุปสรรคในการเผยแผ่นั้นเกิดจากสาเหตุหลายประการดังนี้ คือ

๔.๑ ปัญหา และอุปสรรคด้านระยะเวลาในการอบรมเผยแผ่ธรรมของพระสังฆาธิการในแต่ละครั้งนั้นขาดความเหมาะสม ในการให้เวลาไม่สามารถให้ผลสัมฤทธิ์ทางด้านการปฏิบัติได้อย่างสมบูรณ์เพราะการกำหนดเวลาไม่เหมาะสม

๔.๒ ปัญหา และอุปสรรคด้านความร่วมมือขององค์กรในแต่ละระดับชั้นที่ผ่านมาส่วนใหญ่นำบุคคลในแต่ละระดับมารวมกันอบรมพร้อมกันผลที่ได้นั้นจึงไม่สัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ตามโครงการนั้นๆ ผลที่ได้ คือ ไม่สามารถนำไปปฏิบัติให้ได้ผลจริงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในกาฝึกอบรม

พระครูสังฆรักษ์ ตำบลจันเสน^๖ ผลการสัมภาษณ์ดังนี้

๑) เทคนิคที่ใช้ในการเผยแผ่ เทคนิคในการอบรมเผยแผ่ในแต่ละครั้งต้องขึ้นอยู่กับสถานการณ์ และระดับของบุคคล หรือบุคคลากรที่เข้ารับการอบรมเผยแผ่โดยแบ่งเป็น ดังนี้คือ

^๖สัมภาษณ์ วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗.

๑.๑ ระดับนักเรียน คือ บุคลากรในระดับประถม จนถึงมัธยม ซึ่งต้องสร้างแรงจูงใจในการให้นักเรียนมีความสนใจ และเต็มใจในการรับการอบรม หรือเผยแพร่ด้วยความพร้อมในทุกๆด้าน ทั้งทางด้านทฤษฎี และปฏิบัติตามหลักการนั้นๆได้อย่างเหมาะสมกับวัยโดยไม่ให้เกิดความเบื่อหน่ายต่อการอบรมในแต่ละครั้ง

๑.๒ ระดับเยาวชนคือ บุคลากรในระดับมหาวิทยาลัย และวัยทำงานที่มีอายุอยู่ในระหว่าง ๑๗ ปีขึ้นไปจนถึงอายุ ๒๕ ปีซึ่งจัดอยู่ในระดับเยาวชนที่ไม่ค่อยใส่ใจในการฟังบรรยายหรือรับฟังธรรม จำเป็นต้องสร้างสิ่งเร้า หรือกระตุ้นต่อการฟัง และการเรียนรู้โดยเน้นภาคการปฏิบัติมากกว่าอธิบายเพียงหลักธรรมหรือทฤษฎีทางศาสนาเพียงอย่างเดียว

๑.๓ ระดับประชาชน คือ บุคลากรที่ผ่านวัยของการศึกษาขั้นแล้วเข้าสู่วัยทำงานและมีครอบครัวซึ่งมีความเข้าใจในการดำเนินชีวิตของตนเองได้เป็นอย่างดีเทคนิคที่ควรนำมาอบรมเผยแพร่ การอธิบายในหลักธรรมให้ละเอียดยิ่งขึ้นกว่าที่รู้อยู่เพื่อสร้างการเรียนรู้และเข้าใจในหลักธรรมอย่างถูกต้องเหมาะสม

๒) หลักธรรมที่ใช้ในการอบรมเผยแพร่ ควรให้เหมาะสมกับวัยเพื่อความรู้ความเข้าใจในการเรียนรู้อย่างถูกต้อง และเหมาะสมตามระดับของวัยที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และในอนาคตต่อไปข้างหน้าได้ โดยแบ่งตามระดับในข้อที่ ๑ คือ

๒.๑ หลักธรรมในระดับนักเรียน ควรเน้นให้เข้าใจในตัวเองก่อนว่า อะไรคือหลักธรรม และควรปฏิบัติอย่างไรให้ตรงตามหลักธรรมนั้นได้อย่างถูกต้อง เช่น ธรรมมีอุปการะมาก ๒ อย่าง อันได้แก่ สติ คือ ความระลึกได้ ๑ สัมปชัญญะ คือ ความรู้ตัว ๑ อันหมายถึง รู้ในตัวตนของตนเองว่าเป็นใครมีหน้าที่อะไร และจะปฏิบัติตนเช่นไรให้เหมาะสมกับวัยของตนเอง รู้ตัวเองว่าสิ่งใดบ้างที่ควรกระทำ สิ่งใดบ้างที่ไม่ควรกระทำ คือ รู้ในความเป็นตัวของตัวเอง

๒.๒ หลักธรรมในระดับเยาวชน ซึ่งเป็นวัยที่ผ่านการเรียนรู้หลักธรรมมาบ้างพอสมควร และเมื่อได้รับฟังการอธิบายหลักธรรมก็สามารถเข้าใจได้พอสมควร สิ่งที่ควรเน้นนั่นก็คือ การให้การอบรมเชิงปฏิบัติเพิ่มมากขึ้น และสามารถชี้ให้เห็นถึงผลของการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม เช่น อิทธิบาท ๔ อย่าง คือ คุณเครื่องให้สำเร็จตามความประสงค์ของบุคคลที่เมื่อกระทำแล้วได้ผลจริงเป็นรูปธรรม ข้อที่ ๑ ฉันทะ ความพอใจในสิ่งที่ตนเองพึงจะกระทำได้โดยที่ตนเองเต็มใจพร้อมกระทำโดยไม่ลังเล เมื่อคนเรามีความพอใจแล้ว ความเพียรพยายามก็ตามมาเป็นข้อที่ ๒ คือ วิริยะ ความเพียรเมื่อความเพียรพยายามแล้วจิตใจก็ย่อมมุ่งมั่นฝึกฝนไม่ว่างเฉยในการกระทำนั้นๆ ตามมาเป็นข้อที่ ๓ คือ จิตตะ เอาใจฝึกฝนให้เห็นผลที่ถูก และไม่ถูกจะได้มันตริตรองแก้ไขข้อบกพร่องนั้นจนหาข้อบกพร่องที่น้อยที่สุดสำหรับตนเองตามการตริตรองใสใจอันเป็นประการสุดท้าย สิ่งนั้นจึงสำเร็จได้ด้วยดีตามความประสงค์ของตน ตามความพอใจของตนแล้วสิ่งนั้นย่อมสำเร็จลงด้วยดี

๒.๓ หลักธรรมในระดับประชาชน อันหมายถึงผู้ที่เข้าสู่วัยที่ผ่านการเรียนรู้ปฏิบัติมาแล้วพอสมควร อธิบายให้เข้าใจได้ก็คือ ผู้ที่ผ่านการทำถูก คิดถูก ปฏิบัติถูก หรือผู้ที่ผ่านการทำผิด คิดผิด ปฏิบัติผิดมาบ้างแล้ว ซึ่งถ้าต้องการที่จะให้คนในระดับนี้เข้าใจ และยอมรับการอบรมอย่างเต็มใจแล้ว หลักธรรมนั้นต้องเหมาะสม และสอดคล้องต่อการนำไปใช้และให้เห็นผลเป็นรูปธรรม

อย่างแท้จริงซึ่งหลักธรรมนั้นไม่จำเป็นต้องแยกย่อยลึกซึ้งมากนัก แต่เมื่อกระทำแล้วผลที่ตามมา คือ รู้และเข้าใจ นำไปปฏิบัติได้จริง เช่น ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ ประการ คือ หิริ ความละอายต่อบาป ซึ่งหลักธรรมนี้เมื่อได้รับการอธิบายถึงความละอายเป็นเช่นไร ก็ละเว้นที่จะกระทำในสิ่งนั้นได้ ประการที่สอง คือ โอตตัปปะ ความเกรงกลัวต่อบาป รู้ว่าบาปมีลักษณะเป็นเช่นไร และควรละเว้นอย่างไรเมื่อได้รับความเข้าใจในหลักธรรมนั้นอย่างถ่องแท้ และนำไปปฏิบัติให้เห็นเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง และนำไปใช้ได้

๓) ผลที่ได้รับจากการเผยแพร่ เมื่อผู้เผยแพร่แนะนำเทคนิค และหลักธรรมไปใช้ได้ อย่างเหมาะสม และถูกต้องตามวัย และระดับของบุคคลเหล่านั้นได้อย่างเหมาะสมผลที่ได้ คือ

๓.๑ ผลที่ได้รับจากการเผยแพร่หลักธรรมในระดับนักเรียน อันเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ช่วยให้นักเรียนเข้าใจได้ง่าย และสามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้จริง และเหมาะสมกับวัยที่ช่วยส่งผลดีทางสังคม

๓.๒ ผลที่ได้รับจากการเผยแพร่หลักธรรมในระดับเยาวชนนั้น เป็นวัยที่ผ่านการเรียนรู้หลักธรรมมาบ้างพอสมควร จึงเป็นผลให้เข้าใจในหลักปฏิบัติได้ดีและสามารถนำไปใช้ได้จริง และไม่ส่งผลในทางเต็มใจและยอมรับได้ นำไปปฏิบัติให้ได้ผลจริง

๓.๓ ผลที่ได้รับจากการเผยแพร่หลักธรรมในระดับประชาชน ความเข้าใจในหลักธรรมนั้นอย่างถ่องแท้ นั้น สามารถนำไปปฏิบัติให้เห็นเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง และรู้ว่าสิ่งใดควรกระทำ และสิ่งใดไม่ควรกระทำ อันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่รู้และเข้าใจได้อย่างแท้จริง

๔) ปัญหา และอุปสรรคในการเผยแพร่จากประสบการณ์ในการอบรมเผยแพร่ที่ผ่านมา ปัญหา และอุปสรรคในการเผยแพร่นั้นเกิดจากสาเหตุหลายประการดังนี้ คือ

๔.๑ ปัญหา และอุปสรรคด้านระยะเวลาในการอบรมเผยแพร่ธรรมของพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ในแต่ละครั้งนั้นขาดความเหมาะสม น้อยเกินไปไม่สามารถให้ผลสัมฤทธิ์ทางด้านการปฏิบัติได้อย่างสมบูรณ์

๔.๒ ปัญหา และอุปสรรคด้านความร่วมมือขององค์กรในแต่ละระดับชั้นที่ผ่านมา นั้นส่วนใหญ่จะนำบุคคลในแต่ละระดับมารวมกันอบรมพร้อมกันผลที่ได้นั้นจึงไม่สัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ตามโครงการนั้นๆ ผลที่ได้คือ ไม่สามารถนำไปปฏิบัติให้ได้ผลจริงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

พระครูนิสัยปริยัติกิจ ตำบลห้วยหอม^๗ ผลการสัมภาษณ์ดังนี้

(๑) เทคนิคที่ใช้ในการเผยแพร่ เทคนิคในการเผยแพร่เป็นไปตามคำสอน และพุทธวิธีของพระพุทธองค์ที่ทรงเคยปฏิบัติเผยแผ่มา ดังนี้คือ

๑.๑ การสอนแบบธรรมสากัจฉา หมายถึง วิธีการสอนที่ผู้สอนเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหาของการปฏิบัติให้กับนักเรียน เยาวชน และประชาชน เช่น การปฏิบัติในศีล หรือการขาดหลักธรรมโดยให้สนทนากันในหลักการจนหาข้อสรุปได้ หรือได้ความรู้ทางธรรม โดยลักษณะดังนี้ คือ

๑.๒ อภิปรายหัวข้อธรรม และให้นักเรียน เยาวชน และประชาชนสามารถสรุปหลักธรรมนั้นได้

๑.๓ เกิดการซักถามระหว่างผู้สอนคือนักเรียนกับผู้สอน เยาวชนกับผู้สอน ประชาชนกับผู้สอน โดยเป็นฝ่ายถาม และตอบสลับกัน จนกระทั่งหาข้อสรุปในหลักธรรมนั้นได้

๑.๔ ตั้งตัวแทนในการซักถามเพื่อหาข้อสรุป ดังนั้นการสอนแบบนี้ คือผู้ฟังต้องมีความเข้าใจและเรียนรู้ในหลักธรรมมาบ้างพอสมควรเพื่อเข้าใจในการซักถามในแต่ละครั้ง โดยการเข้าใจในภาษา การซักถาม และโต้ตอบ แสดงความคิดเห็นตลอดจนกระทั่งการอภิปรายได้ดีพอสมควร

^๗ สัมภาษณ์ วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗.

(๒) หลักธรรมที่ใช้ในการเผยแผ่ ควรให้เหมาะสมกับวัยเพื่อความรู้ความเข้าใจในการเรียนรู้อย่างถูกต้อง และเหมาะสมตามระดับของวัยที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และในอนาคตต่อไปข้างหน้าได้ โดยแบ่งตามระดับในข้อที่ ๑ คือ

๒.๑ หลักธรรมในระดับนักเรียน เป็นหลักธรรมที่เข้าใจง่าย เข้าใจเหมาะสมกับวัยคือหลักธรรม และควรปฏิบัติอย่างไรให้ตรงตามหลักธรรมนั้นได้อย่างถูกต้องเช่น ธรรมมีอุปการะมาก ๒ อย่าง อันได้แก่ สติ คือ ความระลึกได้ ๑ สัมปชัญญะ คือ ความรู้ตัว ๑ อันหมายถึง การเข้าใจในตนเองก่อนเข้าใจในตัวผู้อื่น เป็นต้น

๒.๒ หลักธรรมในระดับเยาวชน ซึ่งเป็นวัยที่ผ่านการเรียนรู้หลักธรรมมาบ้างพอสมควร และเมื่อได้รับฟังการอธิบายหลักธรรมก็สามารถเข้าใจได้พอสมควร สิ่งที่ควรเน้นหนักก็คือ การให้การอบรมเชิงปฏิบัติเพิ่มมากขึ้น และสามารถชี้ให้เห็นถึงผลของการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม เช่น สุจริต ๓ อย่าง คือ กายสุจริต วาจาสุจริต และใจสุจริต

๒.๓ หลักธรรมในระดับประชาชน อันหมายถึงผู้ที่เข้าสู่วัยที่ผ่านการเรียนรู้ปฏิบัติมาแล้วพอสมควร อธิบายให้เข้าใจได้ก็คือ ผู้ที่ผ่านการทำถูก คิดถูก ปฏิบัติถูก หรือผู้ที่ผ่านการทำผิด คิดผิด ปฏิบัติผิดมาบ้างแล้ว ซึ่งถ้าต้องการที่จะให้คนในระดับนี้เข้าใจ และยอมรับการอบรมอย่างเต็มใจแล้ว หลักธรรมนั้นต้องเหมาะสม และสอดคล้องต่อการนำไปใช้และให้เห็นผลเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริงซึ่งหลักธรรมนั้นไม่จำเป็นต้องแยกย่อยลึกซึ้งมากนัก แต่เมื่อกระทำแล้วผลที่ตามมา คือ รู้และเข้าใจ นำไปปฏิบัติได้จริง เช่น กุศล ๓ อย่าง คือ อโลภะ หมายถึง เว้นจากความโลภในด้านต่างๆ อโทสะ หมายถึง เว้นจากละวางความโกรธ และอโมหะ เว้นจากการละวางความหลงโดยประการทั้งปวง

(๓) ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่ เมื่อผู้เผยแผ่นำเทคนิค และหลักธรรมไปใช้ได้เหมาะสม และถูกต้องตามวัย และระดับของบุคคลเหล่านั้นได้อย่างเหมาะสมผลที่ได้ คือ

๓.๑ ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่หลักธรรมในระดับนักเรียน อันเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ช่วยให้นักเรียนเข้าใจได้ง่าย และรู้หลักในการสร้างกุศล และละเว้นจากการกระทำผิดในศีล รู้ข้อธรรม และนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้จริง และเหมาะสมกับวัยที่ช่วยส่งผลดีทางสังคม

๓.๒ ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่หลักธรรมในระดับเยาวชนนั้น เป็นวัยที่ผ่านการเรียนรู้หลักธรรมมาบ้างพอสมควร จึงเป็นผลให้เข้าใจในหลักปฏิบัติได้ดีและสามารถนำไปใช้ได้จริง และไม่ส่งผลในทางเต็มใจและยอมรับได้ นำไปปฏิบัติให้ได้ผลจริง

๓.๓ ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่หลักธรรมในระดับประชาชน ความเข้าใจในหลักธรรมนั้นอย่างถ่องแท้ นั้น สามารถนำไปปฏิบัติให้เห็นเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง และรู้ว่าสิ่งใดควรกระทำ และสิ่งใดไม่ควรกระทำ อันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่รู้และเข้าใจได้อย่างแท้จริง

(๔) ปัญหา และอุปสรรคในการเผยแผ่จากประสบการณ์ในการอบรมเผยแผ่ที่ผ่านมา ปัญหา และอุปสรรคในการเผยแผ่นั้นเกิดจากสาเหตุหลายประการดังนี้ คือ

๔.๑ ปัญหา และอุปสรรคด้านระยะเวลาในการอบรมเผยแผ่ธรรมของพระสังฆาธิการในแต่ละครั้งนั้นขาดความเหมาะสม น้อยเกินไปไม่สามารถให้ผลสัมฤทธิ์ทางด้านการปฏิบัติได้อย่างสมบูรณ์

๔.๒ ปัญหา และอุปสรรคด้านความร่วมมือขององค์กรในแต่ละระดับชั้นที่ผ่านมานั้นส่วนใหญ่จะนำบุคคลในแต่ละระดับมารวมกันอบรมพร้อมกันผลที่ได้นั้นจึงไม่สัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ตามโครงการนั้นๆ ผลที่ได้ คือ ไม่สามารถนำไปปฏิบัติให้ได้ผลจริงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

พระครูนิพัทธ์ปัญญาคุณ ตำบลหัวหวาย “ ผลการสัมภาษณ์ดังนี้

(๑) เทคนิคที่ใช้ในการเผยแผ่ เทคนิคในการเผยแผ่ต้องเหมาะสม และลงตัวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และในวิถีชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันเป็นเหตุด้วย ตามประสบการณ์ที่ปฏิบัติมาเป็นเวลาพอสมควร ดังนี้ คือ

๑.๑ การยกอุทาหรณ์ หรือการเล่านิทานประกอบ การยกตัวอย่างประกอบการอธิบายประกอบการสอนนั้นช่วยให้เข้าใจความได้ง่ายชัดเจน ช่วยให้จำได้แม่นยำ เห็นจริงและเกิดความเพลิดเพลิน ทำให้การสอนมีอรรถรสยิ่งขึ้น เช่น เมื่อจะอธิบายให้เห็นว่า การมีความปรารถนาดีอยากช่วยทำให้เกิดประโยชน์อย่างไร

๑.๒ การยกนิทานในแต่ละครั้งต้องให้เหมาะสมตรงตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และต้องกับปัญหาที่มีในสังคมหรือท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อให้เกิดความสนใจ และเข้าใจในการเข้าฟังการอบรมในแต่ละครั้ง

(๒) หลักธรรมที่ใช้ในการเผยแผ่ ควรให้เหมาะสมกับวัยเพื่อความรู้ความเข้าใจในการเรียนรู้ถูกต้อง และเหมาะสมตามระดับของวัยที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และในอนาคตต่อไปข้างหน้าได้ โดยแบ่งตามระดับในข้อที่ ๑ คือ

๒.๑ หลักธรรมในระดับนักเรียน ควรเน้นให้เข้าใจอย่างง่ายในการประพฤติปฏิบัติตน และเหมาะสมกับตัวนักเรียนเอง เช่นการประพฤติปฏิบัติให้ถูกในการรักษาศีลทั้ง ๕ ข้อ และเมตตาธรรมอันเป็นหลักที่ต้องกันข้ามของศีล ๕ ที่ให้เห็นประโยชน์ในการรักษาศีลให้สมบูรณ์

๒.๒ หลักธรรมในระดับเยาวชน ควรชี้ให้เห็นถึงการกระทำคุณงามความดี การทำกุศลให้เกิดขึ้น พร้อมทั้งชี้ให้เห็นถึงโทษในการกระทำทางอกุศล คือ ความชั่ววอกเมื่อปฏิบัติแล้วผลที่ได้รับคืออะไร โดยการเน้นยกอธิบาย อุทาหรณ์ หรือนิทานที่เกิดขึ้นจริงในสมัยพุทธการที่ผ่านมา เช่น การผจญมารของพระพุทธเจ้า ชี้ให้เห็นว่ามาร คืออะไร และพระพุทธองค์จัดการนั้นด้วยอะไร เป็นต้น

๒.๓ หลักธรรมในระดับประชาชน อันหมายถึงผู้ที่เข้าสู่วัยที่ผ่านการเรียนรู้ปฏิบัติมาแล้วพอสมควร เข้าใจและเรียนรู้ในวิถีแห่งการดำเนินชีวิตตามความเชื่อถือศรัทธาในพระพุทธศาสนาด้วยหลักของธรรมชาติมาพอสมควร จึงเน้นในเรื่องของการดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาทต่อหลักของไตรลักษณ์ คือธรรมชาติของตัวมนุษย์เองว่าต้องมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปของสรรพสิ่งไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ สิ่งของหรือธรรมชาติแห่งโลกทั้งปวง เป็นต้น

(๓) ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่ เมื่อผู้เผยแผ่นำเทคนิค และหลักธรรมไปใช้ได้เหมาะสม และถูกต้องตามวัย และระดับของบุคคลเหล่านั้นได้อย่างเหมาะสมผลที่ได้ คือ

๓.๑ ผลที่ได้รับจากการเผยแพร่หลักธรรมในระดับนักเรียน จะช่วยให้นักเรียนเข้าใจถึงหลักธรรมในเรื่องของความดี ความชั่วได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้นว่าสิ่งใดควรกระทำ และสิ่งใดบ้างที่ไม่สมควรกระทำ

๓.๒ ผลที่ได้รับจากการเผยแพร่หลักธรรมในระดับเยาวชนนั้น เป็นผลที่จะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากขึ้นเพราะเยาวชนรู้จักคุณโทษ ประโยชน์ และมีใช้ประโยชน์ในการดำเนินวิถีชีวิตตามหลักธรรมที่สมควรปฏิบัติได้

๓.๓ ผลที่ได้รับจากการเผยแพร่หลักธรรมในระดับประชาชน ความเข้าใจในหลักธรรมนั้นอย่างถ่องแท้ นั้น สามารถเข้าใจในกฎแห่งธรรมชาติของชีวิตได้อย่างแท้จริง และจะดำเนินชีวิตได้อย่างไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต อันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่รู้และเข้าใจได้อย่างแท้จริง

(๔) ปัญหา และอุปสรรคในการเผยแพร่จากประสบการณ์ในการอบรมเผยแพร่ที่ผ่านมา ปัญหา และอุปสรรคในการเผยแพร่นั้นเกิดจากสาเหตุหลายประการดังนี้ คือ

๔.๑ ปัญหา และอุปสรรคด้านระยะเวลาและความเหมาะสมของสถานที่ในการอบรมเผยแพร่ธรรมของพระสงฆ์ในแต่ละครั้งนั้นขาดความเหมาะสม น้อยเกินไปไม่สามารถให้ผลสัมฤทธิ์ทางด้านการปฏิบัติได้อย่างสมบูรณ์

๔.๒ ปัญหา และอุปสรรคด้านความร่วมมือจากตัวของผู้เข้าอบรมเอง หรือจากองค์กร เช่น โรงเรียนไม่ให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ และภาคอื่นๆอีก เป็นต้น

พระครูนิวาตรัตนาร ตำบลหนองโพ^๙ ผลการสัมภาษณ์ดังนี้

(๑) เทคนิคที่ใช้ในการเผยแพร่ เทคนิคในการเผยแพร่ต้องอาศัยเทคนิคดั้งเดิม อันหมายถึง พุทธวิธีที่พระพุทธองค์ทรงใช้ และให้สาวกอันได้แก่ พระสงฆ์ในสมัยพุทธการนำไปใช้ ดังนี้ การสอนแบบไตรสิกขา หมายถึง การให้การอบรมแบบเป็นขั้นตอนใน ๓ ขั้น อันได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ดังนี้ คือ

๑.๑ ขั้นศีล (ศีลสิกขา) โดยการควบคุมให้ผู้ถือบรรมอยู่ในระเบียบ วินัย ในทางกาย วาจา และใจโดยสงบพร้อมที่จะอบรมในขั้นต่อไปได้

๑.๒ ขั้นสมาธิ (จิตตสิกขา) โดยการฝึกตนของผู้รับการอบรมให้รู้ในขั้นตอนของการฝึกสมาธิควบคุมสติให้ได้ดี และเหมาะสม

๑.๓ ขั้นปัญญา (ปัญญาสิกขา) ผู้อบรมเข้าใจในการทำสมาธิ ความมีจิตใจแน่วแน่มสามารถเรียนรู้และเข้าใจในปัญหา การหาถึงสาเหตุเพื่อการแก้ไขต่อไป เกิดการเรียนรู้ เกิดปัญญาในการแก้ไขปัญหาต่างๆได้ มีทัศนคติในเรื่องนั้นๆอย่างถูกต้องตามความเป็นจริงได้

(๒) หลักธรรมที่ใช้ในการเผยแพร่ ควรให้เหมาะสมกับวัยเพื่อความรู้ความเข้าใจในการเรียนรู้ได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสมตามระดับของวัยที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และในอนาคตต่อไปข้างหน้าได้ โดยแบ่งตามระดับในข้อที่ ๑ คือ

^๙สัมภาษณ์ วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗.

๒.๑ หลักธรรมในระดับนักเรียน ควรเน้นให้เข้าใจในตัวเองก่อนว่า อะไร คือ ศิลอันเป็นวินัย หรือกฎหมายทางจิตใจเบื้องต้นที่สามารถสร้างกุศลให้เกิดขึ้นได้ เช่น ศิล ๕ (ศีล ของพุทธศาสนิกชนทั่วไป) ศิลของพระภิกษุ เป็นต้น เมื่อเข้าใจศิลปได้ถูกต้อง จึงปฏิบัติในขั้นต่อไปได้

๒.๒ หลักธรรมในระดับเยาวชน ที่เข้าใจในหลักธรรมของศิลปเบื้องต้นแล้ว ก็สามารถฝึกจิต กำหนดการฝึกจิตโดยใช้สมาธิ เพื่อเข้าสู่ทางปัญญาได้อย่างถูกต้อง เรียนรู้ และสามารถเข้าใจในหลักธรรมที่เป็นกุศล (ความดี) และอกุศล (ความชั่ว) ได้อย่างถูกต้องและนำไปปฏิบัติ ได้อย่างเหมาะสม

๒.๓ หลักธรรมในระดับประชาชน ที่สามารถพอที่เข้าใจในหลักของไตรสิกขา คือ ศิล สมาธิ และปัญญาได้มากกว่าระดับนักเรียน และระดับเยาวชน เพราะว่าการใช้ชีวิตที่เข้าใจใน ธรรมชาติของการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปของชีวิตมนุษย์ได้ผ่านวิถีชีวิตมาบ้างพอสมควรในการที่จะ เข้าใจในการนำหลักธรรมทางไตรสิกขาไปใช้ได้อย่างเหมาะสม และลงตัวต่อวิถีชีวิตแห่งตนเองได้

(๓) ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่ เมื่อผู้เผยแผ่นำเทคนิค และหลักธรรมไปใช้ได้อย่าง เหมาะสม และถูกต้องตามวัย และระดับของบุคคลเหล่านั้นได้อย่างเหมาะสมผลที่ได้ คือ

๓.๑ ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่หลักธรรมในระดับนักเรียน อันเป็นหลักธรรม พื้นฐานที่ช่วยให้นักเรียนเข้าใจได้ง่าย รู้และเข้าใจในขั้นตอนของการที่จะต้องรักษาศีล ให้บริสุทธิ์เพื่อ การปฏิบัติในขั้นสมาธิ และสามารถเข้าใจในปัญญา พร้อมนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้จริง และเหมาะสม กับวัยที่ช่วยส่งผลดีทางสังคมได้จริง

๓.๒ ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่หลักธรรมในระดับเยาวชนนั้น เป็นวัยที่ผ่านการ เรียนรู้หลักธรรมมาบ้างพอสมควร จึงเป็นผลให้เข้าใจในหลักปฏิบัติได้ดีและสามารถนำไปใช้ได้จริง ใน ขั้นตอนของไตรสิกขาได้บ้างพอสมควรแก่วัยตนเองได้อย่างดียิ่ง

๓.๓ ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่หลักธรรมในระดับประชาชน ที่ทำความเข้าใจใน หลักธรรมนั้นอย่างถ่องแท้ นั้น สามารถนำไปปฏิบัติให้เห็นเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง และรู้ว่าสิ่งใดควร กระทำ และสิ่งใดไม่ควรกระทำสิ่งใดควรเว้น และสิ่งใดควรกระทำให้เกิดขึ้นได้ กุศลอกุศลเป็นเช่นไร อันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่รู้และเข้าใจได้อย่างแท้จริง

(๔) ปัญหา และอุปสรรคในการเผยแผ่จากประสบการณ์ในการอบรมเผยแผ่ที่ผ่านมา ปัญหา และอุปสรรคในการเผยแผ่นั้นเกิดจากสาเหตุหลายประการดังนี้ คือ

๔.๑ ปัญหา และอุปสรรคด้านระยะเวลาในการอบรมเผยแผ่ธรรมของพระธรรมทูตในแต่ละครั้งนั้นขาดความเหมาะสม น้อยเกินไปไม่สามารถให้ผลสัมฤทธิ์ทางด้านการปฏิบัติได้อย่าง สมบูรณ์

๔.๒ ปัญหา และอุปสรรคด้านความร่วมมือขององค์กรในแต่ละระดับชั้นที่ผ่านมา นั้นส่วนใหญ่จะนำบุคคลในแต่ละระดับมารวมกันอบรมพร้อมกันผลที่ได้นั้นจึงไม่สัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ ที่ได้ตั้งไว้ตามโครงการนั้นๆ ผลที่ได้ คือ ไม่สามารถนำไปปฏิบัติให้ได้ผลจริงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ต่อการ อบรมในแต่ละครั้ง

พระครูนิรันตราชวรกิจ ตำบลหนองหม้อ^{๑๐} ผลการสัมภาษณ์ดังนี้

(๑) เทคนิคที่ใช้ในการเผยแผ่ เทคนิคในการเผยแผ่ในแต่ละครั้งต้องเข้ากันได้กับสภาพแวดล้อมทางสังคมกับการเปลี่ยนแปลงในแต่ละสังคม โดยใช้เทคนิค ดังนี้คือ

๑.๑ สร้างแรงจูงใจในการอบรมเผยแผ่เพื่อดึงดูดความสนใจให้มีส่วนร่วมในการฟัง และนำไปปฏิบัติได้จริง

๑.๒ บรรยายธรรมให้เป็นไปในลักษณะเหมือนการแสดงธรรม แต่บรรยายธรรมให้เหมาะสมกับวัยของผู้รับการอบรมอย่างเหมาะสมและไม่น่าเบื่อต่อการฟัง

(๒) หลักธรรมที่ใช้ในการอบรมเผยแผ่ ควรให้เหมาะสมกับวัยเพื่อความรู้ความเข้าใจในการเรียนรู้อย่างถูกต้องเข้าใจง่ายไม่น่าเบื่อหน่ายต่อการฟังตามหลักธรรมอย่างเหมาะสมกับวัยและเข้าได้กับสถานะทางสังคมในปัจจุบันโดยใช้หลักธรรมที่สามารถเข้าใจง่ายปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ดังนี้ คือ

๒.๑ หลักธรรมพื้นฐานในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน เช่น กุศล กัปปกุศล กุศลในที่นี้หมายถึงการสร้างคุณงามความดียึดมั่นในศีล ๕ มีปาณาติบาต เป็นต้น

๒.๒ หลักธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องเหมาะสม และประพฤติปฏิบัติได้จริงอันได้แก่ สุจริต ๓ อย่าง กายสุจริต ไม่ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม วชิสุจริต ไม่พูดปด ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดเพ้อเจ้อไม่พูดคำหยาบ มโนสุจริต ไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง

(๓) ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่ โดยยึดจากหลักเกณฑ์ทางสังคมช่วยก่อให้เกิดผลตามหลักเกณฑ์ทางสังคมได้อย่างเหมาะสมผลที่ได้รับ คือ

๓.๑ ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่หลักธรรมในเรื่องของการละเว้นจากการทำบาป ผลที่ได้รับคือจิตใจมีความอ่อนโยน สบายทั้งกายและใจ

๓.๒ ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่หลักธรรมในเรื่องของการมีสุจริต เว้นจากการกระทำที่ผิดทั้งทางกาย วาจา และใจ

๓.๓ ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่หลักธรรมในเรื่องการตั้งมั่นอยู่ในศีล ๕ โดยมีเมตตาธรรมในการประพฤติ และปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสม

(๔) ปัญหา และอุปสรรคในการเผยแผ่จากการอบรมเผยแผ่ที่ผ่านมามีปัญหา และอุปสรรคในการเผยแผ่นั้นเกิดจากสาเหตุหลายประการดังนี้ คือ

^{๑๐}สัมภาษณ์ วันที่ ๕กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗.

๔.๑ ปัญหา และอุปสรรคด้านระยะเวลาไม่เหมาะสมต่อการอบรมเผยแผ่ธรรมของพระในแต่ละครั้งนั้นขาดความเหมาะสม น้อยเกินไปไม่สามารถให้ผลสัมฤทธิ์ทางด้านการปฏิบัติได้อย่างสมบูรณ์

๔.๒ ปัญหา และอุปสรรคด้านความร่วมมือขององค์กรภาคต่างๆ ไม่สามารถแบ่งปันเวลาให้เหมาะสมตรงกันได้อย่างพร้อมกัน

๔.๓ ปัญหา และอุปสรรคด้านการใช้สื่อในการอบรม และอุปกรณ์เทคโนโลยีที่มีไม่เพียงพอต่อการให้การอบรมเผยแผ่ในแต่ละครั้ง

พระครูนิภาวรรณ ตาบลสร้อยทอง ^{๑๑} ผลการสัมภาษณ์ดังนี้

(๑) เทคนิคที่ใช้ในการเผยแผ่ เทคนิคในการเผยแผ่ต้องสร้างแรงจูงใจ และความสนใจให้เกิดเร้าใจใคร่ที่จะอยากฟัง หรืออยากเข้ารับการอบรมจากสื่อเทคนิคที่น่าสนใจในการอบรมในแต่ละครั้ง โดยแบ่งเป็น ดังนี้คือ

๑.๑ การสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เข้ารับการอบรมได้อย่างเหมาะสมกับวัยโดยไม่ให้เกิดความเบื่อหน่ายต่อการอบรมในแต่ละครั้ง

๑.๒ การสร้างความสนใจให้เห็นว่าธรรมะไม่ใช่เรื่องที่น่าเบื่อ และน่าสนใจและสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติได้ตามความเหมาะสมกับวัยโดยเน้นภาคการปฏิบัติมากกว่าอธิบายเพียงหลักธรรมหรือทฤษฎีทางศาสนาเพียงอย่างเดียว

๑.๓ ใช้สื่อในการเผยแผ่ให้เกิดความสนใจเร้าใจต่อการอธิบายในหลักธรรมให้ละเอียดยิ่งขึ้นกว่าที่รู้อยู่เพื่อสร้างการเรียนรู้และเข้าใจในหลักธรรมอย่างถูกต้องเหมาะสม

(๒) หลักธรรมที่ใช้ในการเผยแผ่ ควรเน้นการอธิบายอย่างเข้าใจได้ง่ายฟังแล้วรู้ และเข้าใจโดยไม่ต้องอธิบายซ้ำเป็นหลักธรรมขั้นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน เป็นต้น คือ

๒.๑ หลักธรรมในพื้นฐานการดำเนินชีวิตที่ง่ายสามารถเข้าใจและนำไปปฏิบัติได้ไม่ยากทั้งการอธิบายและปฏิบัติ เช่น สติ – สัมปชัญญะ เรียกว่าธรรมมีอุปการะมาก อันหมายถึงการระลึกตัวต่อการประพฤติปฏิบัติในแต่ละครั้งแต่ละทีอย่างเหมาะสมต่อวัยในการครองตน

๒.๒ หลักธรรมเป็นไปเพื่อการปกครองหมู่คณะให้อยู่กันด้วยความสามัคคี หมายถึงการเป็นผู้นำในการชักจูงไปในทางที่ดีและเหมาะสม เช่น พรหมวิหาร ๔ ประกอบด้วย เมตตา กรุณา ปราบปราม ยินดีกับผู้อื่นที่ได้ดี อุเบกขา วางเฉยต่อการทำผิดไม่เข้าข้างผู้หนึ่งผู้ใดให้เสียการปกครอง

๒.๓ หลักธรรมที่เหมาะสมกับการงานที่ตนเองกระทำอยู่ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อการทำงานได้ เช่น อิทธิบาท ๔ ธรรมให้สำเร็จความประสงค์ ๔ อย่าง ได้แก่ ฉันทะ

^{๑๑}สัมภาษณ์ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗.

ความพอใจต่องานที่ทำ วิริยะ ความพากเพียรในงานที่ทำ จิตตะ ความเอาใจฝักใฝ่ในงานที่ทำ วิมังสา มั่นตรึงตรองหาข้อผิดพลาดในงานที่ทำเพื่อแก้ไขให้ดี

(๓) ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่ เมื่อผู้เผยแผ่นำหลักธรรมไปใช้ได้เหมาะสม และถูกต้องตามการใช้ชีวิตของตน เหมาะสมกับบุคคล และการทำงานงานที่ตนเองทำอยู่ผลที่ได้ คือ

๓.๑ ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่หลักธรรมในการดำรงตนอย่างไม่ประมาทในการใช้ชีวิตอย่างเหมาะสมด้วยความไม่ประมาทต่อการดำเนินชีวิต

๓.๒ ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่หลักธรรมในการปกครองคนหรือผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นกับหมู่คณะ และไม่ส่งผลในทางเต็มใจและยอมรับได้ นำไปปฏิบัติให้ได้ผลจริง

๓.๓ ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่หลักธรรมในการทำงานเพื่อให้งานนั้นสำเร็จ ประโยชน์และรู้ว่าสิ่งใดควรกระทำ และสิ่งใดไม่ควรกระทำ อันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่รู้และเข้าใจในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง

(๔) ปัญหา และอุปสรรคในการเผยแผ่จากประสบการณ์ในการอบรมเผยแผ่ที่ผ่านมา ปัญหา และอุปสรรคในการเผยแผ่นั้นเกิดจากสาเหตุหลายประการดังนี้ คือ

๔.๑ ปัญหา และอุปสรรคด้านระยะเวลาในการอบรมเผยแผ่ธรรมของพระสังฆาธิการในแต่ละครั้งนั้นขาดความเหมาะสม ในด้านเวลา และสถานที่พร้อมกับสื่อในการเผยแผ่หลักธรรม

๔.๒ ปัญหา และอุปสรรคด้านการให้ความสนับสนุนขององค์กรด้านการเงิน และอุปกรณ์ที่ใช้เป็นสื่อในการเผยแผ่ เพื่อให้ผลสัมฤทธิ์ออกมาอย่างเหมาะสมเต็มประสิทธิภาพ

พระครูนิทัศน์ธรรมรส ตาบลาดทิพรส ^{๑๒} ผลการสัมภาษณ์ดังนี้

(๑) เทคนิคที่ใช้ในการเผยแผ่ เทคนิคในการเผยแผ่ด้านประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้า หลักธรรมที่เผยแผ่ของพระองค์ ดังนี้คือ

๑.๑ ให้รู้ถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนา หลักธรรมที่พระองค์นำมาใช้ในการอบรมที่ได้ผลในแต่ละครั้ง

๑.๒ ให้เข้าใจและการเรียนรู้โดยเน้นภาคการปฏิบัติมากกว่าอธิบายเพียงหลักธรรมหรือทฤษฎีทางศาสนาเพียงอย่างเดียว

๑.๓ โดยเน้นถึงเรื่องน่ารู้จากพระไตรปิฎก ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา ขาดก และหน้าที่ของชาวพุทธเพื่อสร้างการเรียนรู้และเข้าใจในหลักธรรมอย่างถูกต้องเหมาะสม

(๒) หลักธรรมที่ใช้ในการเผยแผ่ ควรให้เหมาะสมกับวัยเพื่อความรู้ความเข้าใจใน

^{๑๒} สัมภาษณ์ วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗.

การเรียนรู้อย่างถูกต้อง และเหมาะสมตามระดับของวัยที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และในอนาคตต่อไปข้างหน้าได้ คือ

๒.๑ หลักธรรมที่เน้นในเรื่องของการปฏิบัติตามหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าสอนสาวก และสาวกนำไปประพฤติปฏิบัติและได้ผลจริง เช่น อริยสัจ ๔ อะไรคือ ทุกข์ สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ แนวทางปฏิบัติแล้วพ้นทุกข์จริง ข้อปฏิบัติเมื่อปฏิบัติและละทุกข์ได้จริง

๒.๒ หลักธรรมที่พุทธสาวกเรียนรู้ สร้างความเข้าใจ และนำไปปฏิบัติแล้วได้ผลจริง และนักเรียนสามารถเข้าใจได้อย่างไม่ยากเย็น สามารถนำไปปฏิบัติได้ เรียนรู้ได้ตามความเหมาะสมของวัยในแต่ละวัย

๒.๓ หลักธรรม ในการบริหารจัดการ และเจริญทางปัญญา ฝึกสวดมนต์ไหว้พระ สรรเสริญคุณพระรัตนตรัยรวมถึงแผ่เมตตาธรรมถึงความหมายของสติ และปัญญาอย่างถ่องแท้ อย่างถูกต้องนำไปใช้ได้จริง

(๓) ผลที่ได้รับจากการเผยแพร่ เมื่อผู้เผยแพร่แนะนำเทคนิค และหลักธรรมไปใช้ได้ อย่างเหมาะสม และถูกต้องตามวัย และระดับของบุคคลเหล่านั้นได้อย่างเหมาะสมผลที่ได้ คือ

๓.๑ ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่คือ เข้าใจและรู้ ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา พุทธประวัติ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับวัยที่ช่วยส่งผลดีทางสังคมได้

๓.๒ ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่หลักธรรมในการบริหารการเจริญสมาธิและปัญญา การสวดมนต์ไหว้พระ และนำคำสอนไป ปฏิบัติให้ได้ผลจริง

๓.๓ ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่หลักธรรมโดยการเห็นคุณค่า และสร้างศรัทธาทางพระพุทธศาสนาในการสร้างนิสัยที่ดีเรียนรู้หลักธรรม เห็นคุณค่าในศาสนวัตถุ และปฏิบัติตามหลักธรรม มีสติ และสมาธิในการเรียนรู้การทำงาน การอยู่ร่วมกัน และการดำเนินชีวิต

(๔) ปัญหา และอุปสรรคในการเผยแผ่จากประสบการณ์ในการอบรมเผยแผ่ที่ผ่านมา ปัญหา และอุปสรรคในการเผยแผ่นั้นเกิดจากสาเหตุหลายประการดังนี้ คือ

๔.๑ ปัญหา และอุปสรรคด้านระยะเวลาในการอบรมเผยแผ่ธรรมของพระสังฆาธิการในแต่ละครั้งนั้นเกิดจากการกำหนดเวลาไม่เหมาะสม เช่น อบรมในช่วงปิดภาคเรียน อบรมในช่วงของการทำไร่ ทำเกษตรกรรม ผลคือ จำนวนผู้เข้ารับการอบรมไม่เห็นผลสัมฤทธิ์จากการขาดบุคลากรในการอบรม

๔.๒ ปัญหา และอุปสรรคด้านความร่วมมือขององค์กรในแต่ละระดับชั้นที่ผ่านมานั้นส่วนใหญ่จะนำบุคคลในแต่ละระดับมารวมกันอบรมพร้อมกันผลที่ได้นั้นจึงไม่สัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ตามโครงการนั้นๆ ผลที่ได้ คือ ไม่สามารถนำไปปฏิบัติให้ได้ผลจริงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

พระครูนิวาสธรรมพลากร ตำบลพรหมนิมิต ^{๑๓} ผลการสัมภาษณ์ดังนี้

(๑) เทคนิคที่ใช้ในการเผยแผ่ ต้องขึ้นอยู่กับวิสัยของผู้เข้ารับการอบรมในแต่ละครั้งส่วนใหญ่รวมกันอบรมของแต่ละสถานที่จึงต้องใช้เทคนิคที่แตกต่างกัน ดังนี้คือ

๑.๑ เทคนิคในเรื่องของการสร้างแรงจูงใจในการอบรมของบุคคลในแต่ละวัย

๑.๒ เทคนิคในการสร้างความมั่นใจให้กับผู้ฟังเชื่อว่าเมื่อฟัง และนำไปปฏิบัติแล้วได้ผลจริง

๑.๓ เทคนิคในการนำหลักธรรมต่างๆที่ได้รับการอบรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตจริง

(๒) หลักธรรมที่ใช้ในการอบรมเผยแผ่ ควรให้เหมาะสมกับวัยเพื่อความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมอย่างถูกต้อง และเหมาะสมตามระดับของวัยที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และในอนาคตต่อไปข้างหน้าได้ ตามระดับดังนี้ คือ

๒.๑ ระดับนักเรียน ควรเน้นในหลักธรรมพื้นฐานเบื้องต้น เช่น การรักษาศีล ๕ การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ เป็นต้น

๒.๒ ระดับเยาวชน ซึ่งเป็นวัยที่ผ่านการเรียนรู้หลักธรรมมาบ้างพอสมควร และเมื่อได้รับฟังการอธิบายหลักธรรมก็สามารถเข้าใจได้พอสมควร สิ่งที่ควรเน้นนั้นก็คือ การให้การอบรมเชิงปฏิบัติเพิ่มมากขึ้น และสามารถชี้ให้เห็นถึงผลของการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม เช่น บุญกิริยาวัตถุอันได้แก่ ทานมัย บุญเกิดจากการบริจาคทานศีลมัย บุญเกิดจากการรักษาศีล ภาวนามัย บุญเกิดจากการเจริญภาวนา

๒.๓ ระดับประชาชน ผู้ที่เข้าสู่วัยที่ผ่านการดำเนินชีวิตมาพอสมควร และเรียนรู้ปฏิบัติมาแล้วพอสมควรแก่วัยตนเองโดยหลักธรรมนั้นต้องเอื้อต่อตนเองและผู้อื่น เช่น พรหมวิหาร ๔ คือ มีความเมตตาปรารถนาดีต่อผู้อื่น มีความกรุณาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ มุทิตามีความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี อุเบกขา วางเฉยต่อการกระทำอันไม่ดีที่คนที่เรารักกระทำขึ้น

(๓) ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่ เมื่อผู้เผยแผ่นำเทคนิค และหลักธรรมไปใช้ได้อย่างเหมาะสมและถูกต้องตามวัย และระดับของบุคคลเหล่านั้นได้อย่างเหมาะสมผลที่ได้ คือ

^{๑๓} สัมภาษณ์วันที่เมื่อ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๗.

๓.๑ ผลที่ได้รับจากการเผยแพร่หลักธรรมในระดับนักเรียน อันเป็นหลักธรรมพื้นฐาน ที่ช่วยให้นักเรียนเข้าใจได้ง่าย และสามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้จริง และเหมาะสมกับวัยที่ช่วย ส่งผลดีทางสังคมเป็นคนดีของครอบครัวและสังคมโดยตั้งมั่นอยู่ในศีล ๕ อย่างถูกต้อง

๓.๒ ผลที่ได้รับจากการเผยแพร่หลักธรรมในระดับเยาวชนนั้น เป็นวัยที่ผ่านการ เรียนรู้หลักธรรมมาบ้างพอสมควร จึงเป็นผลให้เข้าใจในหลักปฏิบัติได้ดีและสามารถนำไปใช้ได้จริง โดยการรู้จักบริจาคทานเพื่อแผ่สิ่งดี ๆ ให้กับผู้อื่น รู้จักการรักษาศีลตั้งมั่นในการเว้นจากการกระทำผิด ในศีล และมั่นเจริญภาวนาเพื่อส่งผลบุญให้กับตนเอง

๓.๓ ผลที่ได้รับจากการเผยแพร่หลักธรรมในระดับประชาชน ความเข้าใจใน หลักธรรมนั้นอย่างถ่องแท้ นั้น สามารถนำไปปฏิบัติให้เห็นเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง และรู้ว่าสิ่งใดควร กระทำ และสิ่งใดไม่ควรกระทำ อันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่รู้และเข้าใจได้อย่างแท้จริงตั้งตน เหมาะสมกับวัยของตน

(๔) ปัญหา และอุปสรรคในการเผยแพร่จากการอบรมเผยแพร่ที่ผ่านมาปัญหา และอุปสรรคใน การอบรมเผยแพร่นั้นเกิดจากสาเหตุหลายประการดังนี้ คือ

๔.๑ ปัญหาและอุปสรรคด้านระยะเวลาในการอบรมเผยแพร่ธรรมของพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ในแต่ละครั้งนั้นขาดความเหมาะสม บางครั้งน้อยเกินไปไม่สามารถให้ผลสัมฤทธิ์ ทางด้านการปฏิบัติได้อย่างสมบูรณ์

๔.๒ ปัญหา และอุปสรรคด้านความร่วมมือขององค์กรในแต่ละระดับชั้นที่ผ่าน มานั้นส่วนใหญ่จะนำบุคคลในแต่ละระดับมารวมกันอบรมพร้อมกันผลที่ได้นั้นจึงไม่ได้ผลเท่าที่ต้องการ บางครั้งผู้เข้าอบรมยังไม่เข้าใจในหลักธรรมอย่างเพียงพอต่อการนำไปปฏิบัติ

สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

นายจรัญ ดวงสัน กำนันตำบลหัวหวาย ^{๑๔} ผลการสัมภาษณ์ดังนี้ เคยได้ยินชื่อ “หน่วยงานอบรมประชาชนประจำตำบล” หน่วยงานนี้มีอยู่ทุกตำบลโดยปกติเจ้าคณะตำบลเป็นผู้ดำเนินการ หรือเป็นผู้ทำงานทางด้านนี้ หน่วยงานอบรมประชาชนมีงาน ๘ เรื่อง คือ ศีลธรรมวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณะสงเคราะห์ สามัคคีธรรม กตัญญูทเวทิตาธรรม สันติสุข สิ่งเหล่านี้ช่วยให้ประชาชนมีการปฏิบัติตนที่ดี งานทั้ง ๘ ด้าน เหมาะสมที่พระสงฆ์และ ประชาชนจะดำเนินการร่วมกันได้อย่างเหมาะสม

^{๑๔} สัมภาษณ์ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๘.

นายจ่านง พองลำไย กำนันตำบลช่องแค ^{๑๕} ผลการสัมภาษณ์ดังนี้ เคยได้ยินชื่อ

“หน่วยงานอบรบประชากรประจำตำบล” หน่วยนี้มีอยู่ทุกตำบลโดยปกติเจ้าคณะตำบลเป็นผู้ดำเนินการ หรือเป็นผู้ทำงานทางด้านนี้ หน่วยอบรบประชาชนมีงาน ๘ เรื่อง คือ ศีลธรรมวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณะสงเคราะห์ สามัคคีธรรม กตัญญูกตเวทีตาธรรม สันติสุข สิ่งเหล่านี้ช่วยให้ประชาชนควรดำเนินการ งานทั้ง ๘ ด้าน เหมาะสมที่พระสงฆ์และประชาชนจะดำเนินการร่วมกันได้อย่างเหมาะสมควรดำเนินการ

นายสวาท สันทอง กำนันตำบลลาดทิพรส ^{๑๖} ผลการสัมภาษณ์ดังนี้ เคยได้ยินชื่อ

“หน่วยงานอบรบประชากรประจำตำบล” หน่วยนี้มีอยู่ทุกตำบลโดยปกติเจ้าคณะตำบลเป็นผู้ดำเนินการ หรือเป็นผู้ทำงานทางด้านนี้ หน่วยอบรบประชาชนมีงาน ๘ เรื่อง คือ ศีลธรรมวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณะสงเคราะห์ สามัคคีธรรม กตัญญูกตเวทีตาธรรม สันติสุข สิ่งเหล่านี้ช่วยให้ประชาชนมีประโยชน์อย่างยิ่ง งานทั้ง ๘ ด้าน เหมาะสมที่พระสงฆ์และประชาชนจะดำเนินการร่วมกันได้อย่างเหมาะสมอย่างยิ่ง

นายเข้า วังวาด กำนันตำบลสร้อยทอง ^{๑๗} ผลการสัมภาษณ์ดังนี้ เคยได้ยินชื่อ

“หน่วยงานอบรบประชากรประจำตำบล” หน่วยนี้มีอยู่ทุกตำบลโดยปกติเจ้าคณะตำบลเป็นผู้ดำเนินการ หรือเป็นผู้ทำงานทางด้านนี้ หน่วยอบรบประชาชนมีงาน ๘ เรื่อง คือ ศีลธรรมวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณะสงเคราะห์ สามัคคีธรรม กตัญญูกตเวทีตาธรรม สันติสุข สิ่งเหล่านี้ช่วยให้ประชาชนมีหน่วยงานนี้มีประโยชน์อย่างยิ่ง งานทั้ง ๘ ด้าน เหมาะสมที่พระสงฆ์และประชาชนจะดำเนินการร่วมกันได้อย่างเหมาะสมควรดำเนินการ

นายกฤษ ป้องคำ กำนันตำบลพรหมนิมิต ^{๑๘} ผลการสัมภาษณ์ดังนี้ เคยได้ยินชื่อ

“หน่วยงานอบรบประชากรประจำตำบล” หน่วยนี้มีอยู่ทุกตำบลโดยปกติเจ้าคณะตำบลเป็นผู้ดำเนินการ หรือเป็นผู้ทำงานทางด้านนี้ หน่วยอบรบประชาชนมีงาน ๘ เรื่อง คือ ศีลธรรมวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณะสงเคราะห์ สามัคคีธรรม กตัญญูกตเวทีตาธรรม สันติสุข สิ่งเหล่านี้ช่วยให้ประชาชนมีหน่วยอบรบที่ดีมีประโยชน์อย่างยิ่ง งานทั้ง ๘ ด้าน เหมาะสมที่พระสงฆ์และประชาชนจะดำเนินการร่วมกันได้อย่างเหมาะสมควรดำเนินการ

^{๑๕} สัมภาษณ์ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๘.

^{๑๖} สัมภาษณ์ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๘.

^{๑๗} สัมภาษณ์ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๘.

^{๑๘} สัมภาษณ์ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๘.

นายปรกรณ์ กำพล้า กำนันตำบลตาคี^{๑๙} ผลการสัมภาษณ์ดังนี้ เคยได้ยินชื่อ

“หน่วยงานอบรบประชาชรประจำตำบล” หน่วยนี้มีอยู่ทุกตำบลโดยปกติเจ้าคณะตำบลเป็นผู้ดำเนินการ หรือเป็นผู้ทำงานทางด้านนี้ หน่วยอบรบประชาชนมีงาน ๘ เรื่อง คือ ศีลธรรมวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณะสงเคราะห์ สามัคคีธรรม กตัญญูกตเวทีตาธรรม สันติสุข สิ่งเหล่านี้ช่วยให้ประชาชนมีหน่วย อ.ป.ต. มีประโยชน์อย่างยิ่ง งานทั้ง ๘ ด้าน เหมาะสมที่พระสงฆ์และประชาชนจะดำเนินการร่วมกันได้อย่างเหมาะสมควรดำเนินการ

นายสมบัติ ชัยพิพัฒน์ กำนันตำบลห้วยหอม^{๒๐} ผลการสัมภาษณ์ดังนี้ เคยได้ยินชื่อ

“หน่วยงานอบรบประชาชรประจำตำบล” หน่วยนี้มีอยู่ทุกตำบลโดยปกติเจ้าคณะตำบลเป็นผู้ดำเนินการ หรือเป็นผู้ทำงานทางด้านนี้ หน่วยอบรบประชาชนมีงาน ๘ เรื่อง คือ ศีลธรรมวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณะสงเคราะห์ สามัคคีธรรม กตัญญูกตเวทีตาธรรม สันติสุข สิ่งเหล่านี้ช่วยให้ประชาชนมีหน่วยอบรบประชาชนมีประโยชน์อย่างยิ่ง งานทั้ง ๘ ด้าน เหมาะสมที่พระสงฆ์และประชาชนจะดำเนินการร่วมกันได้อย่างเหมาะสมควรดำเนินการ

นายภาณุวัฒน์ สนามทอง กำนันตำบลจันเสน^{๒๑} ผลการสัมภาษณ์ดังนี้ เคยได้ยินชื่อ

“หน่วยงานอบรบประชาชรประจำตำบล” หน่วยนี้มีอยู่ทุกตำบลโดยปกติเจ้าคณะตำบลเป็นผู้ดำเนินการ หรือเป็นผู้ทำงานทางด้านนี้ หน่วยอบรบประชาชนมีงาน ๘ เรื่อง คือ ศีลธรรมวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณะสงเคราะห์ สามัคคีธรรม กตัญญูกตเวทีตาธรรม สันติสุข สิ่งเหล่านี้ช่วยให้ประชาชนมีหน่วย อ.ป.ต. ช่วยให้ประชาชนเข้าถึงธรรมยิ่งขึ้น งานทั้ง ๘ ด้าน เหมาะสมที่พระสงฆ์และประชาชนจะดำเนินการร่วมกันได้อย่างเหมาะสม

นายประทีป สุขไม้ กำนันตำบลหนองหม้อ^{๒๒} ผลการสัมภาษณ์ดังนี้ เคยได้ยินชื่อ

“หน่วยงานอบรบประชาชรประจำตำบล” หน่วยนี้มีอยู่ทุกตำบลโดยปกติเจ้าคณะตำบลเป็นผู้ดำเนินการ หรือเป็นผู้ทำงานทางด้านนี้ หน่วยอบรบประชาชนมีงาน ๘ เรื่อง คือ ศีลธรรมวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณะสงเคราะห์ สามัคคีธรรม กตัญญูกตเวทีตาธรรม สันติสุข สิ่งเหล่านี้ช่วยให้ประชาชนมีหน่วยงานนี้จะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนโดยแท้จริง งานทั้ง ๘ ด้าน เหมาะสมที่พระสงฆ์และประชาชนจะดำเนินการร่วมกันได้อย่างเหมาะสมดีสำหรับงาน อ.ป.ต.

^{๑๙} สัมภาษณ์ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๘.

^{๒๐} สัมภาษณ์ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๘.

^{๒๑} สัมภาษณ์ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๘.

^{๒๒} สัมภาษณ์ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๘.

นายสมทรง ปานพรม กำนันตำบลหนองโพ^{๒๓} ผลการสัมภาษณ์ดังนี้ เคยได้ยินชื่อ “หน่วยงานอบรมประชาชนประจำตำบล” หน่วยนี้มีอยู่ทุกตำบลโดยปกติเจ้าคณะตำบลเป็นผู้ดำเนินการ หรือเป็นผู้ทำงานทางด้านนี้ หน่วยอบรมประชาชนมีงาน ๘ เรื่อง คือ ศีลธรรมวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณะสงเคราะห์ สามัคคีธรรม กตัญญูกตเวทิตาธรรม สันติสุข สิ่งเหล่านี้ช่วยให้ประชาชนมีประโยชน์อย่างยิ่งกับประชาชน งานทั้ง ๘ ด้าน เหมาะสมที่พระสงฆ์และประชาชนจะดำเนินการร่วมกันได้อย่างเหมาะสมควรดำเนินการ

๔.๓ ผลสรุปจากการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน

จากการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ต่อกิจการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน จังหวัดนครสวรรค์สรุปได้ดังต่อไปนี้คือ

๔.๓.๑ เทคนิคในการเผยแผ่

จากการให้สัมภาษณ์ของคณะพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน จำนวน ๑๐ รูป นั้น ได้พบแนวคิดจากการให้ทัศนคติที่เกิดจากประสบการณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พอจะสรุปเป็นแนวคิด และหลักการการเผยแผ่ได้เป็น ๒ ระดับ คือ

(๑) **ระดับนักเรียน หรือเยาวชน** ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ประจำตำบล และอำเภอ จัดขึ้นนั้นซึ่งการอบรมในแต่ละครั้งจะใช้เวลาในระยะเวลาที่จำกัด และคัดสรรสถานที่ที่เป็นส่วนรวม ไม่ว่าจะเป็นวัด และโรงเรียนในเขตที่ทางคณะพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ประจำตำบล หรืออำเภอได้กำหนดไว้ซึ่งอาจจะใช้เวลาในการเผยแผ่ได้จำกัด และในระยะเวลาดังกล่าวก็จัดสรรการบรรยายเผยแผ่ในแต่ละครั้งไม่เพียงพอต่อเนื้อหาที่ได้รับมอบหมายมาในแต่ละครั้ง อันเป็นความเห็นที่ตรงกันของคณะพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน จากตำบลต่างๆในอำเภอ หลายตำบล มีความคิดเห็นเป็นไปในทางเดียวกันว่า ควรจะเน้นในเรื่องของระดับที่เหมาะสมต่อการเผยแผ่เป็นสำคัญ เพราะโดยปกติทั่วไปของการอบรมในแต่ละครั้ง คณะพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน จะรวมเอาประชาชน และนักเรียนเยาวชนมารวมอยู่ ณ จุดใดจุดหนึ่งที่ทางคณะพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน จัดขึ้นมา สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ ผลสัมฤทธิ์ที่ออกมาไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ทางคณะพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ต้องการ เหตุเพราะว่า ตามนัยยะแห่งการเผยแผ่แล้ววุฒิภาวะของคนในระดับต่างกันั้น ทำให้ผลของการเผยแผ่ไม่ได้ผลตามที่ได้ตั้งวัตถุประสงค์เอาไว้ ประชาชนที่อยู่ในฐานะผู้ปกครองของนักเรียน บางครั้งได้รับการเรียนรู้ในหลักธรรมบางประการมาบ้างแล้วก็พอที่จะเข้าใจในวิถีทางแห่งการประพฤติปฏิบัติ แต่นักเรียนนั้นไม่สามารถเข้าใจในหลักธรรมอย่างถ่องแท้ และ ไม่สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติได้อย่างเต็มที่เนื่องด้วยวุฒิภาวะของ

^{๒๓} สัมภาษณ์ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๘.

เยาวชน หรือนักเรียนยังไม่สามารถที่จะทำความเข้าใจ หรือวิเคราะห์หัวข้อธรรมต่าง ๆ นั้นได้อย่างถูกต้อง

ดังนั้น การแยกระดับการอบรมจึงเป็นทางออก และเทคนิคอย่างหนึ่งที่บรรดาคณะพระสังฆาธิการในหลายๆสาย จากหลายๆท้องที่ที่ได้ให้การสัมภาษณ์มานั้น วิเคราะห์ตามเหตุผลและหลักการแล้ว มีความคิดเห็นในเรื่องของเทคนิคด้านการเผยแผ่นั้น ควรที่จะได้มีการแบ่งระดับชั้นของการฝึกอบรมพระพุทธศาสนาออกเป็น ๒ ระดับตามที่ได้กล่าวไว้ ณ เบื้องต้นว่า ควรจะมีการให้การอบรมพระพุทธศาสนาออกเป็น ๒ ระดับดังกล่าว และในที่นี้จะขอกล่าวถึง ระดับของนักเรียนเยาวชนเป็นประการแรก คือ

๑. ระดับนักเรียน หรือเยาวชน การให้การอบรมนักเรียนหรือเยาวชนนั้นต้องเข้าใจถึงสภาพการณ์ปัจจุบันในเรื่องของเรียนรู้พระพุทธศาสนานั้นอาจมีพื้นฐานมาบ้าง หรือบางสถานการณ์การศึกษาอาจจะไม่มีพื้นฐานในเรื่องดังกล่าวมาเลย จึงควรแบ่งการใช้เทคนิคในการเผยแผ่ออกเป็นดังนี้ คือ

๑.๑ ให้ความรู้ในเรื่องของพระพุทธศาสนาในช่วงโมงเรียน หรือสอดแทรกในช่วงโมงเรียนตามความเหมาะสม และทางสถานศึกษาให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

จัดช่วงของการเรียนรู้ให้อยู่ในช่วงของการให้การอบรมเผยแผ่ของคณะพระสังฆาธิการให้สอดคล้องกับการเรียนการสอนในห้องเรียนเพื่อให้ได้รับความรู้อย่างเต็มที่

๑.๒ ประสานงานกับสถานการศึกษาให้เข้าใจพร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์ต่างๆให้ทางสถานศึกษาทราบเพื่อให้ได้รับความร่วมมืออย่างเต็มที่ และมีประสิทธิภาพในการอบรมเผยแผ่

๑.๓ จัดกิจกรรมในเรื่องของทางพระพุทธศาสนา ให้นักเรียนและเยาวชนมีพฤติกรรมแสดงออกโดยเน้นในการนำหัวข้อธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ประโยชน์ได้จริงกับการดำเนินชีวิตในแต่ละวันอย่างมีคุณค่า เห็นคุณค่า และนำคุณค่าของการให้การอบรมนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวัน

๒ ระดับประชาชน เทคนิคการให้การอบรมในเรื่องของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น คำนึงถึงเรื่องของวัน เวลาให้เหมาะสม เหตุเพราะประชาชนโดยทั่วไปส่วนใหญ่มีอาชีพทางเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นเวลาจึงเป็นเรื่องสำคัญต่อการนำการเผยแผ่ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของคณะพระสงฆ์จึงต้องเหมาะสมทั้งเวลา และโอกาสหาไม่แล้วการให้ความรู้ในด้านการนำธรรมะในคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปใช้อาจไม่ได้ผลตามที่วัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ จึงควรมีการแบ่งการอบรมให้เป็นไปตามขั้นตอน และใช้เวลา สถานที่ รวมถึงสื่อในการอบรมต้องกระชับและเข้าใจได้ไม่ยากเย็น และต้องมีเวลาที่เหมาะสมจำกัดแต่ได้ประโยชน์สูงสุด พอจะจำแนกได้ดังนี้ คือ

๒.๑ สถานที่ให้การอบรมต้องเหมาะสม สามารถรับคนที่เข้ารับการอบรมได้ตามจำนวนที่ต้องการเช่น ศาลาการเปรียญ ห้องประชุมของโรงเรียน ศาลาเอนกประสงค์ของในแต่ละหมู่บ้านหรือตำบลนั้น

๒.๒ สถานที่ดังกล่าวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการนำสื่อในการอบรมมาเผยแพร่ได้อย่างเต็มที่ ในสถานที่ดังกล่าวต้องสามารถนำสิ่งอำนวยความสะดวกในการเผยแพร่ได้เป็นอย่างดี เช่น สามารถตั้งเครื่องฉายสื่อได้ ระบบเสียงในการเผยแพร่ อุปกรณ์ในการเผยแพร่

๒.๓ การอบรมและเผยแพร่ต้องจำกัดเวลาในการเผยแพร่โดยคำนึงถึงระยะเวลาในการเข้ารับการอบรมไม่ให้เกินวัน และเวลาที่สามารถให้ความสะดวกทั้งผู้รับการอบรม และผู้ให้การอบรมโดยไม่กระทบกระเทือนต่อการประกอบอาชีพของผู้รับการอบรมในแต่ละครั้ง

๒.๔ เนื้อหาในการอบรมต้องสอดคล้องกับอาชีพการงานของผู้รับการอบรมและสามารถนำไปใช้ประพฤติดีปฏิบัติได้จริงกับการใช้ชีวิตประจำวันของผู้รับการอบรม

๔.๓.๒ หลักธรรมที่ใช้ในการอบรมเผยแพร่

หลักธรรมที่ใช้ในการเผยแพร่จำเป็นต้องคำนึงถึงผู้ที่รับการเผยแพร่เป็นหลักสำคัญ ซึ่งในการให้การอบรมของคณะพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ในแต่ละอำเภอหรือแต่ละสถานที่นั้น สิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นอันดับแรกหรือระดับต้นๆ คือ ผู้ที่รับฟังการเผยแพร่นั้นเป็นบุคคลที่จัดอยู่ในประเภทใด ส่วนใหญ่แล้วต้องคำนึงถึงพื้นที่ ซึ่งถ้าเป็นสังคมเมือง สังคมชนบทแล้ว เยาวชน ประชาชนส่วนใหญ่นั้น โดยปกติมีอาชีพใด ซึ่งโดยส่วนใหญ่ในสังคมชนบทเป็นผู้ที่มีอาชีพในทางเกษตรกรรม เยาวชนหรือประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นผู้ที่อยู่ตามชนบท การให้การอบรมในแต่ละครั้ง สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ การใช้ภาษาต่อการสื่อสารในแต่ละครั้ง ภาษาที่ใช้ต้องฟังแล้วเข้าใจง่ายแต่ในเนื้อหาแล้วตรงกับหลักธรรม คำสอนโดยเน้นไปในทางความหมายที่เข้าใจเมื่อได้รับฟัง สามารถฟังแล้วเข้าใจนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงตรงตามวัตถุประสงค์ที่ผู้ให้การอบรมต้องการ และนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้รับฟัง ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วหลักธรรมดังกล่าวนี้ ต้องเน้นให้เห็นถึงเหตุผลของการกระทำ ว่ากระทำเช่นไรเป็นการกระทำที่ดีอย่างแท้จริง และผลที่ได้เป็นความดี เป็นความสุขอย่างแท้จริง ทำแล้วเกิดผลในทันทีหรือมีความสุขอิ่มเอมใจกับผลที่ได้กระทำลงไป ซึ่งพอจะสรุปได้จากการสัมภาษณ์ของคณะพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน จากหลายๆตำบลในอำเภอตากลี อันมีความเห็นที่คล้ายกัน และผลของการเผยแพร่นั้นได้ผลจริง ผู้ฟังรับฟัง และนำไปประพฤติดีปฏิบัติจริง ผลจากการปฏิบัตินั้นได้ผลจริงจากการกระทำ สรุปได้ดังนี้ คือ

(๑)หลักธรรมต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนโดยทั่วไป

๑.๑ อธิบาต ๔ ความสำเร็จในการกระทำต่ออาชีพการงาน^{๒๔}

๑.๑.๑ **ฉันทะ** คือ ความพอใจในการงานที่กระทำอยู่ ซึ่งส่วนใหญ่ในตามชนบทเป็นเรื่องของการทำอาชีพเกษตรกรรม ความพอใจในสิ่งที่ตนกระทำเพราะตนมีความถนัดอยู่เป็นทุนเดิม การนำหลักธรรมในเรื่องของ ความพอใจช่วยเสริมสร้างพลังแรงใจในการที่จะกระทำสิ่งเหล่านั้นให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เพราะว่าเกษตรกรต้องการผลผลิตเพื่อนำไปจำหน่ายและนำมาเลี้ยงครอบครัวให้เกิดความสุข อุปสรรคของสิ่งที่ทำให้เกษตรกรเริ่มมีความท้อแท้ต่อสภาพของดินฟ้าอากาศที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา รวมไปถึงราคาของผลผลิตไม่เป็นไปตามความประสงค์ที่ตนเองต้องการจึงเกิดความท้อถอยเบื่อหน่ายเป็นเหตุให้เกิดความไม่พอใจไม่ชอบใจกำลังใจของการทำงานก็เริ่มลดความพยายามที่จะกระทำผลผลิตดังกล่าวให้ดีขึ้น ดังนั้น ฉันทะ ความพอใจในสิ่งที่กระทำจึงเป็นธรรมที่สามารถสร้างกำลังใจในการกระทำต่องานในอาชีพดังกล่าวได้เป็นอย่างดีที่สุด แต่ความพอใจเพียงอย่างเดียวไม่สามารถที่จะทำให้ผลนั้นสำเร็จลงได้ ความพอใจต้องพร้อมไปด้วยความพยายามพากเพียร อันได้แก่

๑.๑.๒ **วิริยะ** คือ ความเพียร อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความพอใจต่ออาชีพที่ตนได้กระทำอยู่ เมื่อเราพอใจก็ต้องอาศัยความเพียรพยายามให้ผลของการกระทำนั้นสำเร็จลงไปได้ด้วยดีโดยไม่ปล่อยปะละเลยในสิ่งนั้นต้องอาศัยความพยายามที่จะกระทำสิ่งนั้นให้สำเร็จลงอย่างมีประสิทธิภาพ และผลนั้นย่อมออกมาดีเพื่อจะกระทำสิ่งนั้นให้ได้ดีที่สุดเท่าที่ตนเองพึงปรารถนา ถ้าปราศจากความเพียรพยายามของตนเองแล้ว ผลที่ได้รับอาจจะไม่ได้เป็นดังที่หวังก็ได้ ท้ายที่สุดแล้วความพอใจก็จะกลับกลายเป็นความท้อแท้สิ้นหวัง เพราะได้เพียรพยายามแล้วสิ่งที่ได้รับอาจจะสร้างผลของพอใจไม่ได้เป็นที่ต้องการของผู้กระทำเอง ซึ่งในความพยายามของตนเองต่อความพอใจของตนนั้นบวกกับความเพียร ก็ยังต้องมีความเชื่อมโยงไปด้วยการเอาใจฝักใฝ่ต่อผลแห่งการกระทำนั้นด้วยจึงจะทำให้ผลทั้งสอง หรือหลักธรรมทั้งสองมีผลมากยิ่งขึ้น คือต้องอาศัย

๑.๑.๓ **จิตตะ** คือ ความเอาใจฝักใฝ่ดูแลผลผลิตที่เกิดจากความพอใจ และความเพียรพยายามที่ตนเองได้กระทำให้เกิดมีขึ้นโดยต้องอาศัยความเอาใจใส่ดูแลในสิ่งที่ตนเองสร้างขึ้นหมั่นดูแลปรับปรุงแก้ไขตามกำลังสติปัญญา หากกรรมวิธีในการแก้ไขปรับปรุงในผลผลิตที่ตนเองต้องการให้ออกมาดีที่สุดเพื่อเพิ่มพูนผลผลิตและสร้างความพอใจที่ตนเองต้องการให้สมกับที่ตนเองเพียรพยายามมาเมื่อนำหลักธรรมดังกล่าวมาช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันทำให้ต่อเนื่อง และหมั่นทำอยู่ตลอดเวลาโดยการเอาใจฝักใฝ่ไม่ว่างธุระ ซึ่งเป็นหลักธรรมสืบเนื่องกัน โดยอาศัย

^{๒๔} คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลียงเชียง, นวโกวิท ฉบับมาตรฐาน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๕๒), หน้า ๕๕.

๑.๑.๔ **วิมังสา** คือ หมั่นตรึงตรองให้เห็นผลจริงในสิ่งนั้นโดยเอาใจฝักใฝ่ให้เห็นจริงในสิ่งนั้น โดยไม่ทอดทิ้ง มีความอดทนและรอผลของการกระทำ ที่เกิดมาจากความพอใจในอาชีพของตนที่กระทำอยู่ และมีความเพียรพยายามอย่างต่อเนื่อง มีจิตใจเอาใจใส่ต่อการงานที่ตนเองกระทำโดยอดทนไม่ทอดทิ้งกับอุปสรรคต่างๆ ที่คอยขัดขวาง หมั่นตรึงตรองแก้ไขให้ผลของงาน หรือกิจกรรมการงานของตนเอง ควรปรับปรุงหรือแก้ไขโดยใช้หลักธรรมในข้อสุดท้ายของอิทธิบาทสี่ คือ หมั่นตรึงตรองแก้ไขให้ผลที่ต้องการนั้นออกมาดีที่สุด ได้ผลดีที่สุด

ดังนั้น หลักธรรมนี้ คือ อิทธิบาท เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ได้จริงสำหรับประชาชนผู้อาศัยอยู่ในสังคมปัจจุบัน ไม่ว่าจะประกอบอาชีพใดก็ตาม หลักธรรมของอิทธิบาท ๔ จึงเหมาะสมที่สุดที่จะนำไปใช้ในการประกอบอาชีพการงานในสาขาอาชีพต่างๆ ที่แต่ละคนมีความสามารถ และเหมาะสมกับตนเองที่สุด พระสังฆาธิการจึงใช้หลักธรรมข้อนี้มาเผยแผ่และช่วยเสริมสร้างความรู้ความสามารถให้มากยิ่งขึ้นต่อประชาชนโดยทั่วไป

๑.๒ **หิริ โอตตัปปะ ความละอายและเกรงกลัวต่อกุศลธรรม**

๒.๑.๑ **หิริ** คือ ความละอายต่อผลของความไม่ดีความเป็นอกุศล (ความชั่ว) หลักธรรมในข้อนี้ในหลักธรรมชื่อว่า ธรรมเป็นโลกบาล คือ ธรรมคุ้มครองโลก โลกในที่นี้หมายถึงตัวของมนุษย์เอง เมื่อคนเรารู้จักและมีความละอาย มีความเกรงกลัวในผลของการกระทำที่ไม่ดี ย่อมไม่มีทางที่เราจะกระทำในสิ่งที่ผิดถึงแม้จะมีผู้อื่นเห็น หรือไม่เห็นก็ตาม แต่ใจหรือตนเองย่อมรู้ในสิ่งตนเองได้กระทำลงไป ผลที่ได้รับคือ ความกระวนกระวายใจ ความเดือดร้อนร้อนใจในสิ่งที่กระทำลงไป การดำเนินชีวิตย่อมไม่มีความสุข กล่าวหาว่าผู้หนึ่งผู้ใดจะรู้ถึงสิ่งที่ตนเองได้กระทำลงไปเมื่อรู้แล้วผลที่ได้รับคือตนเองจะถูกผู้อื่นรังเกียจ ขาดความเคารพเชื่อถือ ไม่มีใครจะคบหาสมาคมด้วยความไม่เต็มใจ ชีวิตที่จะดำเนินต่อไปในข้างหน้าก็จะดำเนินไปด้วยความไม่มีความสุข ขาดความมั่นใจในการดำเนินชีวิตในข้างหน้าอีกต่อไป แต่ถ้าทราบใดที่เรามีความละอายใจต่อการกระทำชั่วหรือการกระทำที่ไม่ดี เราย่อมไม่ทำสิ่งนั้นให้เกิดขึ้นกับตนหมั่นทำแต่คุณงามความดี ชีวิตก็ย่อมดำเนินไปด้วยความผาสุกทั้งกายและใจ

๒.๑.๒ **โอตตัปปะ** คือ ความเกรงกลัวต่อผลของความไม่ดีความเป็นอกุศล (ความชั่ว) กล่าวหาว่าผลนั้นจะส่งผลให้ตนเองมีการดำเนินชีวิตต่อไปในภายภาคหน้าอย่างปราศจากความสุข เป็นที่รังเกียจของผู้คนในสังคม จะกระทำในสิ่งใดก็ตามย่อมไม่ได้รับความช่วยเหลือหรือได้รับการยอมรับเปรียบเสมือนตนเองถูกกีดกันออกจากสังคม ชีวิตที่ดำเนินไปย่อมหาความสุขความเจริญให้กับตนเองและครอบครัวไม่ได้ ซึ่งเป็นผลจากการทำผิดในหลักธรรมดังกล่าวทั้งสองข้อ ผลที่ตามมาคือ ชีวิตปราศจากความสุขแม้จะมีฐานะร่ำรวยก็ไม่ได้ช่วยให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างเป็นปกติสุข

ดังนั้น หลักธรรมข้อนี้ จึงเป็นหลักธรรมที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี เมื่อใดที่เราละเว้นจากการทำความชั่วทั้งปวงตั้งตนอยู่ในการทำความดี แม้ชีวิตจะไม่

อยู่ในฐานะที่ร่ำรวย แต่รวยในการทำความดีชีวิตเราย่อมมีความสุขทั้งกาย และใจ

(๒) หลักธรรมต่อการดำเนินชีวิตของนักเรียน และเยาวชน

๑. ธรรมมีอุปการะมาก ต่อการดำเนินชีวิต

ในหัวข้อธรรมต่อไปนี้เป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับเยาวชน และนักเรียนซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบัน ซึ่งในสังคมปัจจุบันสิ่งที่เป็นอุปสรรคของการดำเนินชีวิตของนักเรียน และเยาวชนมีมากมาย อันหมายถึง สิ่งที่ส่งผลดี และสิ่งที่ส่งผลเสียอันมีผลเท่าๆกัน ขึ้นอยู่กับตัวของนักเรียน และเยาวชนเองด้วย อันได้แก่ สื่อในสังคมต่างๆที่มีอยู่ในปัจจุบัน เป็นสิ่งที่เปื้อนอุปสรรค และศัตรูของนักเรียนเยาวชนเป็นอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยีต่างๆที่เจริญก้าวหน้า นักเรียน และเยาวชนส่วนใหญ่กำลังเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความก้าวหน้าทางยุคสมัย ที่เรียกว่า ยุคไอที โซเชียลเน็ตเวิร์ค ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่นักเรียน และเยาวชนต้องได้รับการอบรมดูแลเอาใจใส่ในเรื่องเหล่านี้

ดังนั้น หลักธรรมในข้อดังกล่าวจึงมีความจำเป็นมากเพื่อใช้เป็น การเตือนสติของตัวนักเรียนและเยาวชนเองว่า มีสติระลึกรู้แค่ไหนต่อการใช้สื่อความก้าวหน้าต่างๆเหล่านี้ให้เป็นผลดีต่อตัวเอง และส่งผลเสียอย่างไรต่อตัวเอง ความสำคัญของหลักธรรม คือ

๑.) สติ ความระลึกได้ หมายถึง ระลึกรู้ตัวว่าขณะนี้เวลานี้เราทำอะไรอยู่ และจะกระทำอะไรต่อไป พร้อมกับระลึกไว้ว่าตนเองอยู่ในฐานะเช่นไร มีหน้าที่อะไร การกระทำเช่นไร ที่เรียกว่า การกระทำดี การกระทำเช่นไรเรียกว่า ความกตัญญูกตเวที เราดำรงตนอยู่ในฐานะเช่นไร สิ่งใดบ้างที่เราควรจะทำ สิ่งใดบ้างที่เราควรจะไม่ทำ จากสิ่งต่างๆที่กล่าวมาเมื่อเรารู้ตัวอยู่ตลอดเวลาว่าเราอยู่ในฐานะเช่นไร ก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีสติ คือ รู้ระลึกได้อยู่เสมอเราก็จะไม่ตกอยู่ในความประมาท ดำรงตน กระทำตนให้เหมาะสม สมควรตามฐานะที่ตนเองเป็นอยู่ สื่อต่างๆ ความเจริญก้าวหน้าต่างๆ ก็ไม่สามารถที่จะทำให้ทำลายความสมดุลทางธรรมชาติแห่งสติที่นักเรียน และเยาวชนพึงมีต่อการดำเนินในวิถีแห่งการกระทำของตนเองลงได้ตามสมควรแก่ฐานะ และอัตภาพที่นักเรียนเยาวชนพึงมี

๒.) สัมปชัญญะ หมายถึง ความรู้ตัวรู้ตนอยู่ทุกเวลาว่า ตนเองนั้นดำรงตนอยู่ในฐานะเช่นไร สิ่งใดควรกระทำ และสิ่งใดไม่ควรกระทำ สิ่งใดเป็นประโยชน์ สิ่งใดเป็นโทษ สิ่งใดเรียกว่าการกระทำดี สิ่งใดเรียกว่าการกระทำชั่ว รู้ตัว และระลึกอยู่ตลอดเวลา สิ่งใดควรที่จะกระทำ ตอนไหน เวลาไหน สิ่งใดควรหยุด หรือพอ ให้เหมาะสมต่อความเป็นตัวของตนเองในเมื่อเรามีความรู้ตัวอยู่ตลอดเวลา ผลที่ตามมาก็คือ ความเหมาะสมแห่งวัยที่ตนเองเป็น การกระทำเช่นไรเหมาะสม และถูกต้องต่อตนเอง ตนเองสามารถจะกระทำได้ ควรรู้ตัวว่าจะหยุดหรือพออยู่ที่ขณะไหน เวลาไหน สิ่งใดที่กระทำลงไปแล้วถือว่า เป็นสิ่งที่ไม่ดี ควรหยุด สิ่งใดที่กระทำลงไปแล้วถือว่าดี ควรที่จะกระทำ

ต่อไป นั่นคือ ความรู้ และความเข้าใจในหลักธรรมทั้งสองประการนี้เป็นอย่างดี

(๓) ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่

ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่ แบ่งเป็น ๒ ประการ ดังนี้ คือ

๑. ผลจากความร่วมมือของประชาชน นักเรียน และเยาวชนในการอบรมเผยแผ่

๒. ผลที่ได้รับหลังการอบรมเผยแผ่

๒.๓.๑ ผลจากความร่วมมือของประชาชน นักเรียน และเยาวชนในการเผยแผ่

จากการสัมภาษณ์ในเรื่องของผลในการร่วมมือจากประชาชน ครูและนักเรียน รวมถึงเยาวชนในเขตรับผิดชอบของพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ประจำอำเภอตากลีนั้น ปรากฏว่าประชาชน ครูและนักเรียน รวมถึงเยาวชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เพราะเห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับในการเข้าฟังการอบรมในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ของพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ที่มาให้การอบรมในการจัดในแต่ละครั้งมีประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมได้เป็นอย่างดี ซึ่งพอสรุปได้เป็นดังนี้ คือ

๑. ผลจากความร่วมมือของประชาชน จากการลงความเห็นของประชาชน หรือพุทธศาสนิกชนที่ได้พบปะพูดคุยกับคณะพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน รวมถึงจำนวนของผู้เข้ารับการอบรมของประชาชนในแต่ละตำบลทุกคนต่างให้ความสนใจและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดียิ่ง รวมถึง ได้มีการสนทนาซักถามเพื่อความกระจ่างในหลักธรรม เพื่อหวังผลในการนำหลักธรรมต่าง ๆ นั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต และใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการทำงานในอาชีพต่าง ๆ ด้วย

๒. ผลจากความร่วมมือของครู และนักเรียนในโรงเรียน จากการสัมภาษณ์ และสถิติจำนวนครู และนักเรียนที่คณะพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ในตำบล อำเภอตากลี ครู และนักเรียน ในโรงเรียนในแต่ละตำบลนั้น ได้ให้ความสำคัญ พร้อมทั้งให้ความสนใจในการเข้ารับการอบรมหลักธรรมต่างๆจากคณะพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ประจำตำบลนั้น ต่างก็ให้ความสนใจในการเข้ารับการอบรมได้เป็นอย่างดี อันเป็นผลมาจากสภาพการณ์ในสังคมปัจจุบันเริ่มเป็นปัญหาต่อพฤติกรรมของนักเรียนที่เข้าข่ายไปในทางที่ไม่ดีอันเกิดจากสภาพปัญหาเสพติด สื่อออนไลน์ต่างๆ ที่เข้ามามีบทบาทในพฤติกรรมของนักเรียนมากขึ้น จึงทำให้สถาบันทางการศึกษาให้ความสนใจต่อการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามากขึ้นจากการปฏิบัติงานของคณะพระสังฆาธิการเอง

๓. ผลจากความร่วมมือของเยาวชน จากการสัมภาษณ์คณะพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน จะเห็นได้ว่า แม้เยาวชนจะไม่ค่อยให้ความสำคัญของการอบรมจากคณะพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ประจำตำบลมากนัก แต่ก็มีบางส่วนที่ยังเห็นถึงคุณค่าของการที่ได้รับการอบรมอยู่บ้างซึ่งอาจจะน้อยกว่าความร่วมมือของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ครูและนักเรียน แต่ก็มีจำนวนของ

เยาวชนอยู่เป็นจำนวนหนึ่งที่ยังเห็นถึงคุณค่าของการอบรมธรรมะทางพระพุทธศาสนาอยู่บ้าง อันเป็นผลที่ดีและมีประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง เพราะถ้าผลของพฤติกรรมจากเยาวชนเป็นไปในทางที่ดีและมีประโยชน์ และในครั้งต่อไปของการอบรมผลของความร่วมมือจากเยาวชนย่อมมากกว่านี้ได้

๓.๒) ผลสัมฤทธิ์ที่ได้รับหลังการเผยแพร่

๑. ผลจากของประชาชน ที่หลังจากได้รับฟังหรือรับการอบรมหลักธรรมเพื่อนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต และในการทำงานของตัวประชาชนหรือพุทธศาสนิกชนที่ได้พบปะพูดคุยกับคณะพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน และทุกคนต่างให้ความสนใจและนำไปใช้ได้เป็นอย่างดีรวมถึง ได้มีการสนทนาซักถามเพื่อความกระจ่างในหลักธรรมเพื่อนำไปแก้ไขปรับปรุงในส่วนที่ยังบกพร่องอยู่ต่อไปแก้ไขและใช้ให้เกิดประโยชน์ได้จริง บ้างก็มีความเห็นว่า บางครั้งเกิดความท้อต่อสภาพภูมิอากาศ และรายได้จากผลผลิตแต่ก็สูดทนปรับปรุงผลผลิตของตนเองให้ดีขึ้นใช้ความเพียรพยายามปรับปรุงแก้ไขอย่างมีสติ และอดทนผลของความอดทนเพียรพยายาม เอาใจใส่แก้ไขปรับปรุงทุกอย่างจึงเริ่มดีขึ้น

๒. ผลที่ได้รับหลังจากการเผยแพร่ของครู และนักเรียนในโรงเรียน จากการสัมภาษณ์และสถิติจำนวนครู และนักเรียนที่คณะพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ในตำบล อำเภอ ตาคลี ครู และนักเรียน ในโรงเรียนในแต่ละตำบลนั้น เห็นผลถึงความสำคัญของการเข้ารับการอบรมหลักธรรมต่างๆ จากคณะพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ประจำตำบลนั้น พบว่าธรรมะที่ได้รับการอบรมมา มีผลต่อบทบาทในพฤติกรรมของนักเรียนมากขึ้น จากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการแสดงออกที่นักเรียนมีต่อครู และต่อเพื่อนนักเรียนด้วยกันเองเป็นไปในทางที่ดีขึ้น โดยเห็นผลได้จากความร่วมมือของนักเรียนในการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนจากโรงเรียนขอนแก่นเริ่มมากขึ้นให้ความสนใจมากขึ้นกว่าแต่ก่อนที่เคยจัดกิจกรรมประเภทนี้จากที่ผ่านมา ผลที่ได้รับหลังจากการเผยแพร่ของเยาวชน จากการสัมภาษณ์คณะพระสังฆาธิการจะเห็นได้ว่า แม้เยาวชนจะไม่ค่อยให้ความสำคัญของการอบรมจากคณะพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ประจำตำบลมากนัก แต่ผลที่ได้รับ และเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของเยาวชนที่ได้รับการอบรมที่ครั้งได้เข้ารับการอบรมจากผู้ที่ไม่เคยเข้ามาทำบุญในวันธรรมสวนะ ก็เริ่มเข้า และพฤติกรรมจากการพบเห็นพระภิกษุสงฆ์ หรือขณะเจอพระภิกษุสงฆ์บางกลุ่ม บางคนก็เริ่มมีความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

(๔) ปัญหา และอุปสรรคในการเผยแพร่

จากการสัมภาษณ์ปัญหา และอุปสรรคที่ได้พบจากการเผยแพร่นั้น มีอยู่หลายประการทั้งที่เกิดจากคณะพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชนเอง และอุปสรรคจากความร่วมมือของประชาชน ครู นักเรียน และเยาวชนเองก็มี ซึ่งพอจะสรุปได้เป็นหลายประการ ดังนี้

๑. ปัญหาด้านการสนับสนุนอุปกรณ์สื่อสารที่ และระยะเวลาที่ใช้ในการเผยแพร่
๒. ปัญหาจากการขาดความร่วมมือจากองค์กรภาครัฐในท้องถิ่น

๓. ปัญหาและอุปสรรคจากการขาดความร่วมมือของประชาชน ครูนักเรียน และ
 เยาวชน

(๔.๑) ปัญหาด้านการสนับสนุนอุปกรณ์สื่อสารและระยะเวลาที่ใช้ในการเผยแพร่

๑) อุปกรณ์ที่ใช้ในการเผยแพร่ควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานพระ
 สังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ให้เพียงพอต่อการให้การอบรมโดยไม่ต้องหยิบยืม หรือใช้อุปกรณ์ของ
 เจ้าของสถานที่ ซึ่งบางสถานที่อาจไม่มี

๒) ควรมีการขยายระยะเวลาในการเผยแพร่ในแต่ละครั้งให้มีเวลามากกว่าที่
 กำหนดให้มาเพื่อประโยชน์ที่จะได้รับในการเผยแพร่

(๔.๒) ปัญหาจากการขาดความร่วมมือจากองค์กรภาครัฐในท้องถิ่น

๑) ขาดความร่วมมือ และการให้การสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐในบาง
 ท้องถิ่นซึ่งไม่เห็นถึงความสำคัญในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของคณะพระสังฆาธิการ
 และผู้นำชุมชน

๒) องค์กรภาครัฐในบางท้องถิ่นไม่ให้ความสำคัญ หรือให้ความสนใจในการ
 ให้ความร่วมมืออย่างจริงจังซึ่งอาจจะเกิดจากการที่ไม่ได้รับการแจ้งให้เห็นประโยชน์ และความสำคัญ
 ในการที่คณะพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ที่ออกเผยแพร่

๓) ในสถานศึกษาบางท้องถิ่นไม่เข้าใจ หรือไม่เห็นประโยชน์จากการอบรม
 เผยแผ่และไม่ให้ความสำคัญต่อการเผยแพร่หลักธรรมของคณะพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน

**(๔.๓) ปัญหาและอุปสรรคจากการขาดความร่วมมือของประชาชน ครูนักเรียน
 และเยาวชน**

๑) โดยส่วนใหญ่ในท้องถิ่นชนบท ประชาชนส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรม
 วัน เวลา และสถานที่จึงไม่เหมาะสมไม่ลงตัว การจัดการอบรมควรจะให้ทางคณะพระสังฆาธิการ และ
 ผู้นำชุมชน ในแต่ละท้องที่เป็นผู้กำหนดเพื่อความร่วมมือ และความเหมาะสมรวมถึงประโยชน์ที่จะ
 ได้รับจากการอบรมในแต่ละครั้ง

๒) เวลาในการให้การอบรมกับครู และนักเรียนเป็นปัญหาต่อการให้การอบรม
 ซึ่งบางครั้งตรงกับการสอบหรือไม่เหมาะสม การได้รับการสื่อสารแจ้งกำหนดต่อสถานศึกษาในแต่ละ
 ท้องที่จำมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

๓) ควรมีการแจ้งหรือประชาสัมพันธ์ให้กับผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นนั้นๆให้ได้รับรู้ถึง
 ประโยชน์ และความสำคัญคุณค่าของการได้เข้ารับการอบรมในแต่ละครั้งให้กับเยาวชนได้รับรู้ และ
 สนใจในการเข้ารับการอบรม

จากการสัมภาษณ์การปฏิบัติงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ตำบล ในอำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์ นั้น ผลจากการสัมภาษณ์จะเห็นผลสรุปจากประเด็นต่างๆในการปฏิบัติงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน แยกเป็นประเด็นได้ ดังนี้คือ

๑) **เทคนิคในการเผยแผ่** โดยอาศัยวิธีการของเผยแผ่พุทธธรรมในครั้งสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่แบบประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ทางสังคม จารีต ประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันมากมาย ไม่ว่าจะทรงใช้วิธีไหนก็ตาม เช่น ทรงใช้อุบายในการเลือกบุคคล รองจังหวหรือโอกาส เป็นต้น ก็มักจะประสบผลสำเร็จเสมอ แล้วนำมาบูรณาการปรับประยุกต์ให้เข้ากับสังคมการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

๒) **หลักธรรมที่ใช้ในการเผยแผ่** โดยเริ่มจากทำความเข้าใจในทัศนะทางด้านเหตุผลเป็นอันดับต้นๆ โดยแบ่งเป็นดังนี้ คือ

๑) สอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่เห็นเข้าใจยาก หรือยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจ ดังตัวอย่างคืออริยสัจ ซึ่งทรงเริ่มสอนจากความทุกข์ ความเดือดร้อน ปัญหาชีวิตที่คนมองเห็นและประสบอยู่โดยธรรมดา รู้เห็นประจักษ์กันอยู่ทุกคนแล้ว ต่อจากนั้นจึงสาวหาเหตุที่ยากลึกซึ้ง และทางแก้ไขต่อไปสอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ก็

๒) สอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง อย่างที่เรียกว่าประสบการณ์ตรง เช่นชี้ให้เห็นจากข่าวสารในเรื่องของการกระทำไม่ดีในด้านต่าง โดยใช้สื่อที่ได้จากข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

๓) การรู้จักจังหวะและโอกาส วิธีสอนนี้เช่น ผู้เรียนยังไม่พร้อม ผู้สอนต้องมีความอดทน ไม่ชิงหักหาญหรือตึงตันทำ แต่ต้องต้นตัวอยู่เสมอ เมื่อถึงจังหวะและโอกาส ก็ต้องมีความฉับไวที่จะจับมาใช้ให้เป็นประโยชน์

๔) ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ ถ้าผู้สอนสอนอย่างไม่มีอัตรา ตัดต้นหา มานะ ทิฐิ เสียให้น้อยที่สุด ก็จะมุ่งไปยังผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญสุด แต่จะใช้กลวิธีใดให้การสอนได้ผลดีที่สุด ก็จะทำในทางนั้น ไม่กลัวว่าจะเสียเกียรติ ไม่กลัวจะถูกรู้สึกว่าแพ้ บางคราวเมื่อสมควรก็ยอมรับให้ผู้เรียนรู้สึกว่าเขาเก่ง

๕) การให้รางวัล เมื่อถึงเวลาอันควรเพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจ ให้เกิดความสนใจใคร่รู้ในหลักธรรมต่างๆ เป็นต้น

๓) ผลสัมฤทธิ์ที่ได้รับหลังการเผยแพร่ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา แยกประเด็นได้ ดังนี้ คือ

- ทำให้ผู้เรียนได้ซึมซับภาพลักษณ์แห่งคุณความดีความเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นแนวทางที่จะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันดังแบบอย่างจะทำหน้าที่เป็นสิ่งที่เร้าให้เกิดกระบวนการเรียนรู้โดยการสังเกต จดจำนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม
- ทำให้เกิดทัศนคติ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมเปลี่ยนไปจากการอบรม จะ
- ทำให้เกิดการเรียนรู้กฎเกณฑ์ของพฤติกรรมแล้ว ยังสามารถใช้กฎเกณฑ์เหล่านี้ในการประเมินพฤติกรรมตนเอง ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ได้แก่ความปิติเมื่อสามารถทำตามหลักธรรมที่เรียนรู้มาได้ตามที่ตนตั้งไว้ ที่ได้ฟังหรือปฏิบัติตามจากการอบรมหรือเมื่อคิดทบทวนแล้วเกิดความเสียใจ ละอายใจ เมื่อกระทำผิดจากกฎเกณฑ์ในหลักธรรมนั้นๆ
- ทำให้รู้ทราบถึงความรู้ใหม่ว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ต้องมีการปรับกลยุทธ์วิธีให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน

๔) ปัญหา และอุปสรรคในการอบรมเผยแพร่ พระสังฆาธิการที่ทำหน้าที่อบรมไม่จัดทำรายงานสรุปผล ปัญหาและเสนอแนะต่อผู้ควบคุมตามที่ระบุไตรมาส และผู้นำชุมชนยังไม่เข้าใจว่ามีหน่วยอบรมประจำตำบลของแต่ละตำบลมีหน้าที่อย่างไร มีเวลาในการบรรยายน้อยเกินไป ไม่มีช่วงที่เปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้สนทนาสอบถาม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในข้อปฏิบัติให้ชัดเจนขาดการวัดความรู้ของผู้ฟังก่อน และ หลังทำให้ไม่ทราบความต้องการของผู้ฟังอย่างชัดเจน ครูและนักเรียน เยาวชน อยากให้พระสังฆาธิการและผู้นำชุมชนเผยแพร่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนให้มากกว่านี้ รวมไปถึงประชาชนด้วยที่ต้องการหลักธรรมเพื่อนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันด้วย

สรุปผลสัมฤทธิ์ในงานด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเกิดจากความร่วมมือของบุคลากรหน่วยงานด้านต่างๆในหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงนักเรียน เยาวชน และประชาชนทั่วไปที่นับถือในพระพุทธศาสนามีความพร้อมยินดีต่อการให้ความร่วมมือ ผลสัมฤทธิ์ด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนา จึงได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ซึ่งดูได้จากการเปลี่ยนแปลงทางด้านการประพฤติปฏิบัติของนักเรียน เยาวชน ที่ใส่ใจในเรื่องของการทำบุญปฏิบัติธรรมเพิ่มมากขึ้นกว่าที่ผ่านมาสิ่งที่ขาดไปในอารยธรรมของชนชาติที่พัฒนาแล้วเหล่านี้ก็คือ การพัฒนาจิตใจ และพัฒนาพัฒนาปัญญา ซึ่งถือว่าการพัฒนาทั้งสองด้านนี้เป็นหลักการของพระพุทธศาสนา ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงอำนวยความสะดวกมีคุณค่าอย่างยิ่งต่ออารยธรรมของมนุษยชาติเพราะสามารถชี้แนะทางที่จะทำให้การพัฒนาอารยธรรมดำเนินไปอย่างถูกต้องสมบูรณ์ส่งผลให้มวลมนุษย์ประสบสันติสุขและอิสรภาพได้ตามความมุ่งหมาย

ในทางตรงกันข้ามประเทศที่ด้อยพัฒนา กลับปล่อยให้พระพุทธศาสนาเสื่อมโทรมหรือสูญหายไปจากประเทศของตน การที่เป็นเช่นนี้เพราะเหตุว่า ประเทศเหล่านี้คอยรับเอาซึ่งความเจริญทาง

วัตถุหรือมุ่งพัฒนาประเทศของตนโดยมุ่งเน้นความเจริญทางวัตถุเพื่อให้การพัฒนาประเทศเท่าเทียมกับประเทศพัฒนาทั้งหลาย จึงละเลย ไม่ใส่ใจ หรือทอดทิ้งคุณค่าทางจิตใจ และปัญญาในพระพุทธศาสนาที่ตนมีอยู่แล้ว ไม่รู้จักศึกษานำมาใช้ให้เป็นประโยชน์

ดังนั้นตามที่กล่าวมาทั้งประเทศที่พัฒนาแล้ว^{๒๕} และประเทศด้อยพัฒนาจะต้องหันมาศึกษาพระพุทธศาสนา นำเอาคุณค่าทางจิตใจและปัญญามาใช้ นำทางการจัดระบบชีวิตให้ได้ผลดี และเพียรพยายามสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุ วิทยาการ และระบบต่าง ๆ รวมทั้งนำแนวทางพัฒนาจิตใจและปัญญาเสริมในองค์ประกอบหรือปัจจัยที่ตนเองขาดไปโดยการสร้างบุคคลากรในการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาให้มากขึ้น มีประสิทธิภาพที่ดีกว่าเดิมที่มีอยู่ โดยอาศัยการพัฒนาจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านบทบาทของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ตำบล ในอำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์ เป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์บทบาทการทำงานของพระสังฆาธิการให้แจ่มชัดเพื่อการพัฒนาศักยภาพในการธรรมงานของพระสังฆาธิการต่อไปในอนาคต

๔.๔ วิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

บทบาทในกระบวนการทำงานของพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ในปัจจุบันนั้นเป็นไปตามระบบของการทำงานตามที่มีอยู่เดิมแล้ว ที่เพิ่มเติมมาก็คือ การใช้สื่อในการเผยแผ่ที่หลากหลายมากกว่าเดิมเพื่อไม่ให้เกิดความจำเจเบื่อหน่ายต่อการฟังของผู้เข้ารับการอบรม แต่สิ่งต่างๆจะสัมฤทธิ์ผลลงได้ก็ต้องอาศัยบทบาท และเทคนิคต่างๆในการเผยแผ่ของตัวพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน เอง เป็นเกณฑ์วินิจฉัยในผลของความสำเร็จในการเผยแผ่ในแต่ละครั้ง โดยอาศัยจากการวิเคราะห์กระบวนการในการทำงานให้เห็นเด่นชัดซึ่งจะช่วยให้การทำงานในแต่ละครั้งจะได้ผลมากที่สุดตามจุดประสงค์ของการเผยแผ่ในแต่ละครั้งที่ออกปฏิบัติงาน โดยอาศัยการวิเคราะห์ตามกระบวนการต่อไปนี้ คือ

๔.๔.๑ กระบวนการในการอบรมเผยแผ่

การจัดกระบวนการในการอบรมเผยแผ่เป็นไปตามรูปแบบของการจัดการทำงานของพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ตามนโยบายในหน่วยงานด้านการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ของตำบลในอำเภอ จังหวัดนครสวรรค์นั้น โดยให้หน่วยงานที่ทำงานนั้นแบ่งตามส่วนของการปกครอง คือ หน่วยงานประจำตำบล หน่วยงานประจำอำเภอ เป็นต้นโดยแบ่งสายงานในการทำงาน

^{๒๕} คูณ โทชันธ, รศ. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๗),

ด้านการเผยแผ่ตามนโยบายและเป้าหมายพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ตำบลในอำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์ ดังนี้ คือ

๑) การจัดให้มีการอบรมสัมมนาเพื่อการพัฒนาบุคลากรด้านการเผยแผ่ เช่น วิปัสสนาจารย์ พระสังฆาธิการ พระนักเทศน์ พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาต่างๆ เพื่อให้มีการพัฒนา รูปแบบและกระบวนการให้การอบรมสั่งสอนที่ดีขึ้น มีประสิทธิภาพมากขึ้น

๒) สนับสนุนกิจกรรมด้านการเผยแผ่ เช่น ธรรมสัง្គจร ค่ายพุทธบุตร โดยการนำ หลักธรรมมุ่งสู่กลุ่มเป้าหมายเป็นหลัก เช่น เด็กเยาวชน นักเรียน นักศึกษา กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่ม ผู้สูงอายุ เป็นต้น

๓) กำหนดให้ทุกวัดในเขตปกครองตำบล อำเภอ ได้จัดกิจกรรมจัดนิทรรศการและ ประชาสัมพันธ์วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

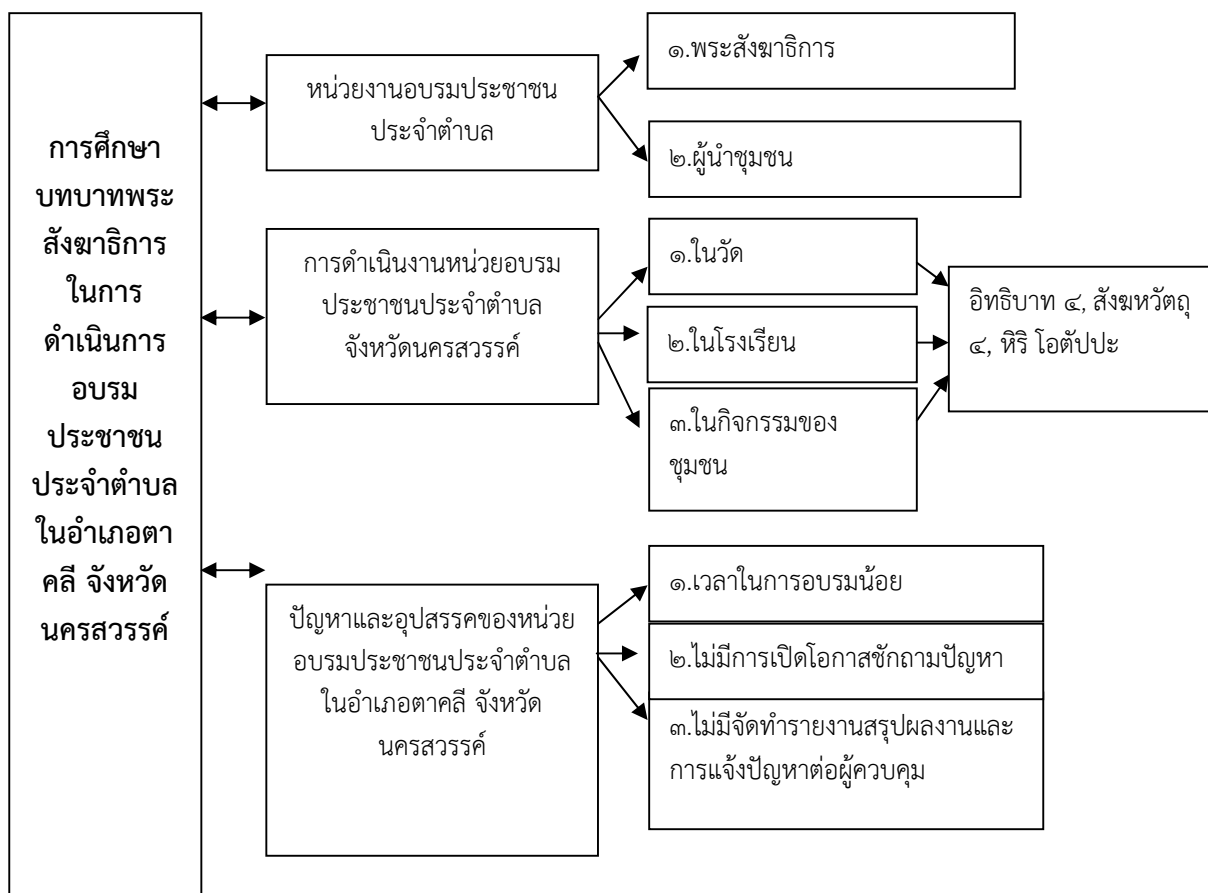
๔) ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดอบรมด้านธรรมทั้งภายในวัด และนอกวัดตามที่ สถานการณ์จะอำนวยโดยเน้นตามวันสำคัญในทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก

๕) มุ่งเน้นการให้ความสำคัญด้านการพัฒนาบุคลากรเพื่อการเผยแผ่ให้มี ประสิทธิภาพมากขึ้น

๖) สนับสนุนด้านการส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรโดยการให้การอบรมเทคนิคต่างๆ ในด้านการเผยแผ่ให้มีศักยภาพในการทำงานมากยิ่งขึ้น

๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการดำเนินการอบรมประชาชนประจำตำบล ในอำเภอตากาลี จังหวัดนครสวรรค์” ผู้วิจัยได้ค้นพบองค์ความรู้มีดังแผนภาพดังนี้ต่อไป

จากการวิเคราะห์บทบาทในการทำงานของพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน จะเห็นได้ว่ารูปแบบการทำงานนั้นมีการพัฒนาไปอย่างไม่หยุดอยู่กับที่ไม่ว่าจะเป็น การเผยแผ่ภายในวัด และการจัดอบรมเผยแผ่นอกสถานที่หรือภาคสนาม ล้วนแล้วแต่ได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากหน่วยงานและองค์กรภาครัฐไม่ว่าจะเป็น โรงเรียน มหาวิทยาลัย องค์การบริหารส่วนตำบล หรือหน่วยราชการอื่นๆ โดยทางหน่วยงานพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน จะเน้นการให้การอบรมไปในเรื่องของการนำเอาธรรมของพระพุทธเจ้า มาปรับประยุกต์หรือบูรณาการให้เข้ากับการปฏิบัติงาน การเรียน เพื่อให้เกิดประสิทธิผลต่อการปฏิบัติมากยิ่งขึ้นไป ดังจะเห็นได้ว่า การใช้ธรรมมาบูรณาการให้เข้ากับยุคสมัยนั้นทำได้ไม่ยากและยังสามารถช่วยให้ผลของการทำงานนั้นมีประสิทธิภาพมากกว่าที่เคยมีมา อันเป็นผลจากการที่หน่วยงานพระสังฆาธิการ และผู้นำชุมชน ได้ปฏิบัติงานและให้การอบรมอย่างมีกระบวนการ และมีเทคนิคที่พัฒนาต่อการเผยแผ่และปรับปรุงทุกครั้งแก้ไขข้อผิดพลาด พัฒนาข้อดีให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นต่อการเผยแผ่ในแต่ละครั้งเพื่อให้ได้มาซึ่งผลอันดีในการเผยแผ่